

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra církevních dějin a literární historie

Viktorie Volfová

**Revoluční rok 1989 na vlnách
Radia Vaticana**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Praha 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Kutné Hoře dne 9. dubna 2019

Viktorie Volfová

Bibliografická citace

Revoluční rok 1989 na vlnách Radia Vaticana: bakalářská práce / Viktorie Volfová;
vedoucí práce: doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D. -- Praha, 2019. – 37 s.

Anotace

Práce si vzala za téma odraz roku 1989 v rozhlasovém vysílání na české stanici Vatikánského rozhlasu. V Československu se jejich programy staly zejména pro katolické křesťany po nastolení totalitního režimu a navzdory rušení vyhledávaným zdrojem informací především o náboženském životě ve světě. Od tohoto převratného roku letos uběhlo 30 let a v listopadu si připomeneme dvě výročí, které na sebe na pozadí své doby navazují. Svatořečení Anežky, které spojilo národ a církve a bylo předzvěstí samotné sametové revoluce, jež je událostí druhou. Tato práce sleduje zejména ty příspěvky, které reflektují klíčové události onoho roku v naší zemi. První část je věnována charakteristice vysílání vatikánského rozhlasu, nastiňuje jeho vznik, představuje první českou redakci ale i redakci v roce 1989. Práce je reflexí vybraných příspěvků, proto se také v jedné ze svých své části zabývá jeho programovou skladbou. Druhá část představuje historický kontext a vývoj komunistického režimu ve sledovaném roce 1989 na pozadí vybraných relacích, kde hlavním zdrojem je zvukový archiv Ústavu pro studium totalitních režimů.

Klíčová slova

církve, Československo, rádio Vaticana, rok 1989, sametová revoluce, svatořečení Anežky České, totalita, Vatikánský rozhlas

Abstract

This thesis focuses on the reflection of the year 1989 in the broadcasting of the Czech channel of Vatican Radio. After the rise of the totalitarian regime in Czechoslovakia, and despite disturbance, their programmes became a sought-after source of information on religious life in the rest of the world, especially for Catholic Christians. This year marks the 30th anniversary of this revolutionary year and in November we will celebrate two anniversaries which are interconnected through the background of this time. The

canonization of Agnes connected the nation and the church and foreshadowed the second event – the Velvet Revolution itself. This thesis observes mainly those reports which reflect the key events of the year in this country. The first part is dedicated to the characteristics of the Vatican Radio broadcasting and describes its creation, introduces the first Czech editorial staff, but also the staff of the year 1989. The thesis is a reflection of the chosen broadcasts, and for that reason, a part of it is dedicated to the programming content. The second part outlines the historical context and the development of the Communist regime In the year 1989 on the background of the chosen broadcasts, for which the main source is the sound archive of the Institute for the Study of Totalitarian Regimes.

Keywords

church, Czechoslovakia, radio Vaticana, The canonization of Agnes, totality, Vatican Radio, Velvet Revolution, year 1989

Počet znaků (včetně mezer): 85917

Poděkování

Mé poděkování patří panu docentu doc. PhDr. Marku Šmídovi, Ph.D. za inspiraci napsat bakalářskou práci na téma Vatikánského rozhlasu a za jeho cenné rady a trpělivost při psaní mé větší práce. Vážím si jeho ochoty.

Dále bych chtěla poděkovat paní Bc. Stanislavě Vodičkové za poskytnutí knihy, která mi byla první studnou informací k tématu a cestou k hledání informací dalších.

Děkuji i celé své rodině, která mě vždy podporovala.

Z celého srdce děkuji především mé milované babičce, která nás začátkem letošního roku navždy opustila. Její poslední slova bylo úsměvné „*Hlavně dodělej školu.*“ Tato slova, která od svých babiček slýcháme často a která jsou pro nás už obyčejným klišé, pro mě nabyla obrovského významu, byla mi po celou dobu psaní motivací a doufám, že by byla pyšná. Děkuju za vše, babi.

Obsah

Úvod.....	7
1. Vatikánský rozhlas.....	10
1.1. Vznik Vatikánské rozhlasové stanice	10
1.2. Ustanovení první československé redakce a zakladatelské osobnosti	11
1.3. Změny ve vysílání po roce 1948	15
1.4. Redakce rádia Vaticana v roce 1989	16
1.5. Forma příspěvků, programová skladba a žánrová struktura	17
1.6. Archiv.....	19
2. Komunistická vláda a rozhlasové vysílání RaV	21
2.1. Cenzura a rušení vysílání	21
3. Klíčové události revolučního roku 1989 ve vybraných relacích	24
3.1. Leden — Palachův týden	24
3.2. Shrnutí ve vysílání únor-říjen	28
3.3. Listopad — Svatořečení Anežky	32
3.4. Listopad – Sametová revoluce	35
3.5. Prosinec – Obrat k demokracii	39
Závěr	42
Seznam použitých zkratk	44
Seznam literatury	45

Úvod

Vatikánský rozhlas není rozhlasem velkým a mocným podle světských kritérií, ale je důležitý v Božích očích a pro mnoho věřících, protože pohlíží na realitu optikou papeže.“

Takto o Vatikánském rozhlasu promlouvá v roce 2016 arcibiskup Giovanni Angelo Becciu, který dále řekl:

„Vatikánský rozhlas je sdělovací prostředek jako každý, ale je jiný než všechny ostatní; je jedinečný svého druhu právě tím, že zprostředkovává perspektivu papeže, a to se zvláštním zřetelem k těm posledním, menšinám, utiskovaným, i těm, co nedisponují tím nejmodernějším technologickým vybavením.“¹

Tato bakalářská práce nese název Revoluční rok 1989 v Československu na vlnách Radia Vaticana. Hlavně v její první části představím toto ojedinělé rozhlasové médium, ale nastíním i jeho fungování v kontextu politickém a historickém. Příjemci vysílání byli především českoslovenští občané katolického vyznání žijící za tzv. železnou oponou.² Pronásledování církve v Československu zbavilo katolíky téměř všech prostředků informovanosti a evangelizace. Vatikánský rozhlas tedy plnil roli zprostředkovatele, který katolické křesťany žijící v krajích východního bloku informoval o dění ve světové církvi, tak jim umožňoval pocítit jistou sounáležitost s katolíky po celém světě.³ Toto tvrzení, které vlastně sděluje i uvedený citát a jež se může vztahovat na lidi žijící v roce 1989 v Československu, jelikož byli utlačováni režimem, je všeobecně platné pro funkci Vatikánského rozhlasu, jehož poslání bylo v minulosti i v současnosti stejné.

V této práci se zaměřím na období totality v Československu, konkrétně na převratný rok, který ukončuje čtyřicetiletou nadvládu komunistů v naší zemi, rok 1989. Média v době vlády komunistického režimu značně ovlivňovala myšlení občanů Československa, hrála svou zásadní roli i v posledním roce vlády při pádu režimu a následném zahájení procesu demokratizace v závěru roku 1989.⁴ Ve zkoumaném období existoval velký rozdíl ve zpravodajství oficiálních a neoficiálních médií. Oficiální média informovala o událostech v Československu v roce 1989 mylně a občany republiky vědomě klamala. Vatikánské rádio se vzhledem ke své politice a náboženskému charakteru stalo specifickým druhem a zajímavým fenoménem. Až do roku 1951, než začala vysílat Svobodná Evropa, bylo Rádio Vatikán jediným zdrojem informací

¹ <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=23323>, vyhledáno 7. 4. 2019

² VODIČKOVÁ 2016, 15

⁴ SEIDL 2010

přicházejících do Československa, které nepodléhaly komunistické cenzuře.⁵ V jedné z kapitol přiblížím princip a základní fakta o cenzuře v médiích v období komunistické nadvlády.

Toto téma pro mě bylo přínosné také s ohledem na fakt, že mě zajímají různé psychologické faktory, které ovlivňují přemýšlení lidí, a média rozhodně jedním z těchto faktorů jsou. Lidé si svou historii píšou sami a věřím, že historická dění tyto faktory velice ovlivňují. Téma Vatikánského rozhlasu jsem se rozhodla zpracovat také z toho důvodu, že jeho vysílání má velký význam pro miliony posluchačů nejen v nepříznivé době, ale i v běžném životě. Rozhodnutí napsat bakalářskou práci na Vatikánský rozhlas ovlivnil fakt naprosté absence české literatury na toto téma a ani na téma Vatikánského rozhlasu nebyla ještě napsaná žádná ucelená bakalářská či diplomová práce. Odborných publikací o historii Vatikánského rozhlasu skutečně mnoho není. Snad nejvýznamnější novodobou literaturou o dějinách rozhlasu je kniha Stanislavy Vodičkové Vatikánský rozhlas 1 - Ohlasy perzekuce katolické církve v Československu 1950–1958, která se stala základním pilířem zejména pro první část práce. Tato edice popisuje vznik rádia a české redakce, ale hlavním tématem první části edice je období vymezené mezi lety 1950–1958, tedy především představuje období pontifikátu Pia XII. Tuto publikaci lze použít jako základní vodítko k ostatním zdrojům informací, jelikož paní Vodičková při své práci prošla velkým množstvím pramenů, na něž odkazuje. V budoucnu se připravuje rozšířená verze v elektronické podobě. Stěžejním zdrojem je bezpochyby archiv vysílání české redakce rádia Vatikán z let 1950–1989, který Ústav pro studium totalitních režimů digitalizoval a zpřístupnil široké veřejnosti.⁶ Tento archiv v sobě shromažďuje ohromné množství historických informací a poznatků, které na své zpracování teprve čekají. Při procházení celého archivu by se našla spousta témat, která by stála za samostatné zpracování, ale výborně slouží i jako podklad při zjišťování historických kontextových skutečností. Při rozhodování, na jaké období zaměřím svou práci, a při získávání kontextových poznatků mi jako inspirace posloužil fakt, že v letošním roce slavíme dvě významná výročí, a to jedno velké historické a jedno náboženské, které bylo i v kontextu doby zásadní pro spoustu křesťanů žijících v tehdejší Československu. V listopadu uplyne třicet let od sametové revoluce a od svatořečení Anežky České.

Cílem první, teoretické části textu je zejména představit začátky vysílání, první českou redakci a redakci v roce 1989, seznámit s činností Vatikánského rozhlasu a

⁶ <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=23323>, vyhledáno 7. 4. 2019

charakterizovat jeho unikátní funkci náboženského vysílání. Na první popisnou část práce naváže část druhá, praktická, která se zaměří na konkrétní příspěvky z roku 1989, které se vztahují ke zkoumanému tématu. Vybrané příspěvky budou členěny chronologicky. Použitou metodou bude obsahová analýza vysílání, která pomůže k orientaci v historickém kontextu a interpretaci jednotlivých vybraných relací. Při zpracování jednotlivých příspěvků a získávání informací využiji zejména postupy teoretické deskripce rozhlasové dokumentace. Informace jsem čerpala také z literatury věnující se obecné historii komunistického režimu či jeho pádu v roce 1989. Ke svatořečení Anežky České, jehož volbu považuji za logickou, jsem mimo jiné využila i pamětní list vydaný přímo k pouti do Říma 12. listopadu v roce 1989. Důležitý zdroj představovaly také webové stránky Vatikánského rozhlasu i jeho české sekce rádia Vaticana, které nabízejí kromě mnoha užitečných informací i obecný přehled o fungování tohoto média v minulosti i současnosti. K volbě tématu mě vedla skutečnost, že ve svém dalším vzdělání bych chtěla studovat obor, který se jmenuje Mediální studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Dějiny konkrétního média se zaměřením na historické události jsem považovala za ideální řešení. Za přínosnou zkušenost považuji i práci s konkrétními příspěvky vysílání a jejich zpracování pro interpretaci. Domnívám se, že je užitečné spojit vědomosti ze současného studia a propojit je se zájmem budoucím a tím i zdůraznit návaznost obou fakult Univerzity Karlovy.

1. Vatikánský rozhlas

1.1. Vznik Vatikánské rozhlasové stanice

Vliv moderní doby se postupně nevyhýbá ani Vatikánu, naopak Papež Pius XI. si dobře uvědomoval výhody rozhlasového média a rozhodl se ho využít pro bohubílé účely. Jeho přáním bylo zřídit rozhlasovou stanici, která může šířit poselství a zpravodajství křesťanům na celém světě. Jeho vize se začala měnit ve skutečnost čtyři dny po podepsání Lateránských smluv,⁷ kdy přijal na soukromé audienci vynálezce bezdrátového vysílání a držitele Nobelovy ceny za fyziku z roku 1907 Guglielma Marconiho.⁸ Papež tohoto muže pověřil vybudováním autonomní rádiové stanice Vatikánského městského státu. Na přípravě a realizaci projektu spolupracovaly i další osobnosti, jednou z nich byl budoucí papež Pius XII., který svůj pontifikát vykonával v letech 1939–1958 a do historie se zapsal jako papež setrvávající v dlouhodobé tvrdé opozici vůči komunismu. V době vzniku rádia nosil tento muž jméno Eugenio Pacelli, byl kardinálem a působil jako prefekt Posvátné kongregace pro mimořádné církevní záležitosti. Prvním generálním ředitelem byl jmenován matematik a fyzik Peter Giuseppe Gianfranceschi.⁹ Tím byla započata tradice, kdy papež svěřil vedení rádia do rukou členů Tovaryšstva Ježíšova. Budova rádia a vysílač byly vybudovány ve Vatikánských zahradách, jež jsou místem klidu a meditace papeže již od 13. století. Hlavním sídlem vatikánského rozhlasu byla severní věž v leonských hradbách s přilehlým palácem papeže Lva XIII. Při budově jsou umístěny vysílací antény. Nad vstupem do budovy je umístěn výklenek s erbem papeže Pia XI., jenž byl iniciátorem vybudování papežského rozhlasu. Tato vysílací stanice byla pojmenována na počest zmiňovaného tvůrce vatikánského rozhlasu, říká se jí tzv. Marconiho dům s vysílačem. 29. ledna 1970 bylo otevřeno nově vybudované sídlo vatikánského rozhlasu, které bylo přizpůsobeno novým potřebám rádia, jež se rozrůstaly s počtem přibývajících redakcí různých jazykových sekcí. V roce 1970 se již vysílalo ve 32 světových jazycích. Nové sídlo vatikánského rozhlasu bylo umístěno v Palazzo Pio západně od Andělského hradu. Z této stanice se vysílá dodnes.

Převratnou kapitolu v dějinách náboženské komunikace započal den 12. února 1931. První vysílání osobně ohlásil vynálezce rádia Guglielmo Marconi. „*S pomocí Boha, který*

⁷ Lateránské smlouvy jsou tři dohody uzavřené 11. 2. 1929 mezi katolickou církví a Italským královstvím, na jejichž základě byl znovuobnověn suverénní papežský stát. Lateránské dohody byly smlouvou mezinárodní, konkordátní a finanční.

⁸ Od roku 1930 byl předsedou Italské královské akademie a v roce 1936 se stal členem Papežské akademie věd, rok na to zemřel.

⁹ VODIČKOVÁ 2014, 45

*tolik tajupných sil prírody dáva k dispozícií lidstvu, jsem mohl připravit tento nástroj, který věřícím celého světa přinese útěchu a umožní jim slyšet hlas Svatého otce.*¹⁰ Poté poprvé promluvil na vlnách Vatikánského rozhlasu papež. „*Slyšte to, všichni lidé, všichni obyvatelé světa, naslouchajte...*“ Toto byla jeho první slova, která zazněla latinsky, stejně jako tomu bylo při dalším vysílání, než se postupně rozšířilo o další jazyky. Papež se rozhodl vysílání zahájit slovy Žalmu 49.

Kalifornská filmová společnost Paramout natáčela v roce 1931 o této slavnostní události zahájení vysílání dokument.

V roce 1936 bylo rádio uznáno Mezinárodní radiofonní unií (UIR).

1.2. Ustanovení první československé redakce a zakladatelské osobnosti

Iniciativa založení zvláštního vysílání pro Československo v rámci Vatikánského rozhlasu byla podporována a uvítána i tehdejší československou vládou, ačkoliv ministerstvo informací už bylo v rukách komunistů. V únoru roku 1947 byl pražský arcibiskup a pozdější kardinál Josef Beran na své první oficiální návštěvě v Římě a při této příležitosti již začal pracovat na zrealizování své ideje o československém vysílání ve Vatikánském rozhlase. Byl pozván k soukromé audienci u papeže Pia XIII., kde naléhavě žádal o rozšíření vysílání Vatikánského rozhlasu v českém a slovenském jazyce. Předtuchou pronásledování církve a hrozivými příznaky v politickém životě ve vlasti demonstroval naléhavost vytvoření stanice.¹¹ Papež mu vyhověl.

Papežská kolej sv. Jana Nepomuckého Nepomucenum v Římě sloužila od roku 1929 jako kněžský seminář pro české a slovenské bohoslovce. Po roce 1948 byl zakázán nejen odjezd studentů z Československa do Říma, ale také návrat absolventů zpět do vlasti. Program prvního vysílání si vzali na starost právě bohoslovci z Nepomucena pod vedením profesora z Papežského orientálního ústavu P. Josefa Olšra.¹²

V dubnu roku 1947 u příležitosti zahájení jubilejních svatovojtěšských oslav, které připadaly na 22. dubna 1947, proběhlo první mimořádné zkušební vysílání. První pořad byl v tento slavnostní den zahájen svatovojtěšským chorálem *Hospodine, pomiluj ny.*¹³ „*Po úvodních slovech o významu křesťanství a našich světců pro národ a kulturní život našich národů a o smyslu oslav 950. výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha byl přečten*

¹⁰ Dokument ČT, Cesty Víry. Vatikánský rozhlas, publikováno 22. dubna 2012

¹¹ KOLÁČEK 1992, 54

¹² VODIČKOVÁ 2014, 46

¹³ VODIČKOVÁ 2014, 46

apoštolský list Pia XII.“ Závěrem zazpíval sbor bohoslovců z Nepomucena zazpíval papežskou hymnu.¹⁴

První stálou československou redakci tvořili členové Tovaryšstva Ježíšova Čech P. Václav Feřt a Slovák P. Pavol Bajan. Český zástupce P. Václav Feřt už před Vánocemi roku 1947 přijal úkol založit a vést české vysílání Vatikánského rozhlasu. Jako vedoucí českého vysílání působil poté i v letech 1953–1954 a 1970–1974. Pavol Bajan SJ pracoval pro vysílání Vatikánského rozhlasu v první československé a později slovenské redakci od 30. 7. 1948 do srpna roku 1950. Další osobností, která se podílela na začátcích, byl Josef Olšr SJ. Společně se studenty z koleje Nepomucena připravovali program vysílání. Redaktorům nejen v začátcích rádia vypomáhali kněží v exilu, byl to například kardinál Tomáš Špidlík SJ, jehož spolupráce s RaV trvala až do konce jeho života v roce 2010. Dalšími angažovanými byli například biskup Jaroslav Škvarda, Karel Vrána, Jaroslav Polc nebo Karel Skalický. Začátky první redakce nebyly jednoduché i z toho důvodu, že nikdo z těchto průkopníků neměl hlasovou průpravu, nebyli profesně proškoleni, což neulehčovala skutečnost, že veškeré vysílání probíhalo naživo bez možnosti předtočení. Do samotné vysílací kabiny se vešla jedna osoba a dva lidé se do ní vměstnali s potížemi, jelikož na to nebyla uzpůsobena.¹⁵ Teprve po několika letech se program začal pouštět ze záznamu, nejprve z desek a později z kazet a magnetofonových pásek, díky tomu redaktorům odpadl stres z živého vstupu bez možnosti korekce. Každý z redaktorů měl ještě navíc další pracovní povinnosti. Pro představu, například P. Feřt byl od října 1945 spirituálem zmiňovaného bohosloveckého semináře Nepomuceum, kde zajišťoval vedení seminaristů.

Po přechodném dubnovém zkušebním vysílání mělo začít vysílání pravidelné, jeho začátek byl původně naplánován na 22. 12. 1947, avšak z důvodu nízké intenzity elektrické energie bylo přesunuto na Štědrý den.¹⁶ Při slavnostním zahájení zazněla nejdříve úvaha s úryvkem vánočního poselství Pia XII. a poté následovala část encykliky *Optatissima Pax*, vysílání bylo zakončeno českými a slovenskými koledami.¹⁷ Nešlo vůbec o snadný úkol, jak později vzpomínal P. Feřt :

„Nevím, jak jsem mohl na Boží hod vánoční, kdy se vysílal český a slovenský překlad celého vánočního poselství Pia XII. Optatissima Pax, nezkráceně mluvit 45 minut (bez možnosti oprav) a po

¹⁴ ARaV, 1947, s. 1-2

¹⁵ VODIČKOVÁ 2016, 80

¹⁶ ARaV / FEŘT / KOLÁČEK, 1947, s. 1

¹⁷ Dne 18. prosince 1947 vydal papež Pius XII. encykliku *Optatissima Pax*, ve které vyzval k veřejným modlitbám za mír mezi národy a sociální smír ve společnosti.

*mně můj slovenský kolega dalších tři čtvrtě hodiny. I pro posluchače to znamenalo heroickou trpělivost a soustředěnost. Ale přesto přišel tehdejšímu řediteli Vatikánského rozhlasu P. Soccorosimu z Prahy telegram tohoto znění: Transmissione ceca e slovacca — Radiomessaggio papale stasera ottime pervenuta. Grazie tante. Šilhan, provinciále.*¹⁸

Druhý den se od 16 hodin a 15 minut opět vysílalo česky a od 17 hodin slovensky. Posluchači si v této relaci mohli poslechnout vánoční poselství Pia XII. Další den na sv. Štěpána se již vysílalo standardně v rámci pravidelných relací. Na tento svátek zazněla úvaha o tomto světcí a poté následovalo pokračování encykliky Optatissima Pax ze Štědrého dne, která byla opět proložena koledami.¹⁹

Státní sekretariát je řídicí orgán římské kurie (Svatého stolce), jemuž předsedá státní tajemník kardinál (sekretář). Je rozdělen do dvou částí. První je oddělení obecných záležitostí a druhá oddělení mezinárodních vztahů. První oddělení vyřizuje každodenní papežovu agendu a druhé má v kompetenci diplomatické vztahy s občanskými vládami a dalšími subjekty mezinárodního práva. Obě oddělení společně dohlížejí na oficiální církevní média – L'Osservatore Romano, které vydává Papežské ročenky, v současné době i na vatikánské televizní studio a samozřejmě na vatikánské rádio. Tento orgán zpočátku určil společné vysílání pro Čechy a Slováky na dva dny v týdnu, ale nakonec vysílání začalo rovnou ve třech vysílacích dnech – v pondělí, ve středu a v pátek. Toto vysílání začínalo vždy od 19 hodin a jednalo se o živé vstupy, jejichž délka byla stanovena na čtrnáct minut. Od počátku se striktně uplatňoval národnostní princip, tudíž vysílání začínalo střídavě česky nebo slovensky, přičemž se hlasatelé vždy po sedmi minutách vyměnili.²⁰ Na každý vysílací den připadal určitý program. V pondělí a v pátek bylo prvních deset minut věnováno úvahám nebo rozhovorům o aktuálních tématech ze současného náboženského života. Zbývaly další čtyři minuty, které byly využity ke čtení zpráv z katolického světa. Středa patřila týdennímu přehledu zpráv a aktualit ze života církve. Brzy se však ukázalo, že tato necelá čtvrt hodina vysílacího času nepostačuje. Státní sekretariát proto rozhodl o prodloužení času k vysílání na půlhodinu, která byla opět rozdělena na češtinu a slovenštinu dvakrát po pěti minutách.²¹

Česká redakce se v únoru 1948 poprvé pokusila o reportáž mimo svou základnu, a to z koleje Nepomucena, při níž jeden z novokněží poslal požehnání své rodné Moravě. Dvě

¹⁸ Překlad: „Vysílání v českém a slovenském jazyce — Papežské vysílání nám zpříjemnilo večer. Děkuji moc. Šilhan, provinciál.“

ARaV, s. 1–2

¹⁹ VODIČKOVÁ 2016, 78

²⁰ ŠKVARDA 2002, 60

²¹ ŠKVARDA 2002, 60

předcházející relace se proto věnovaly významu kněžství a kněžskému povolání.²² Z tohoto místa se v následujících letech vysílalo při různých příležitostech běžně. Šéfredaktor české sekce P. Feřt si ve svých vzpomínkách zaznamenal pocity z tenkrát odvedené práce. „*Nepamatuji si už, jak to všechno dopadlo, i naši technici tehdy byli samoukové, ale cítili jsme se všichni jako jedna rodina a spojovala nás láska ke společnému dílu.*“ Technické prostředky nebyly zdaleka dokonalé a redaktoři nebyli zkušení. Přes všechny potíže a nedostatky panovalo v československé redakci nadšení a motivace k práci, kterou považovali za smysluplnou. Svou roli v tom zajisté hrála politická situace a podmínky týkající se situace médií v Československu, které se již začínaly pomalu měnit. P. Feřt na tuto povzbuzující náladu vzpomínal:

„Všichni byli přesvědčeni o nesmírném významu českého a slovenského vysílání pro katolíky v Československu. Už v roce 1947 bylo ministerstvo informací v rukou komunistů, katolické vysílání v domácím rozhlasu bylo nemožné. Proto se přes všechny obtíže pracovalo s nadšením, a to pomáhalo překonávat všechny překážky.“²³

V únoru došlo ke změně. Tou bylo rozdělení na českou a slovenskou sekci s vlastní redakcí. V československé redakci se od počátku projevovaly národnostní neshody. Češi tradičně upřednostňovali státní jednotu, zatímco Slováci prosazovali nárok na samostatné vysílání podle mateřštiny. Oba tyto pohledy na vlastní národní identitu byly legitimní. Tehdy byl externím redaktorem Mons. Jaroslav Škvarda, který po římských studiích zůstal v Itálii, jelikož mu komunistický režim znemožnil návrat domů. Později v letech 1965–1969 pracoval jako sekretář kardinála Berana. Další jeho funkcí, kterou v Římě zastával, byl koordinátor duchovní služby českých krajanů. Tato osobnost, která ve zmiňované době byla součástí života československé redakce, se vyjádřila, že atmosféru v redakci rozdmýchával především bývalý velvyslanec Slovenska u Svatého stolce Karol Sidor, jenž byl zastáncem tzv. separatistické myšlenky obnovení samostatného slovenského státu. Tento muž od roku 1920 byl na Slovensku členem Hlinkovy slovenské ľudové strany. Byl stoupencem autonomie Slovenska a předním ideologem klerikálního slovenského nacionalismu. Po vyhlášení Slovenského státu Jozefem Tisem dne 14. 3. 1939 pracoval zpočátku jako ministr vnitra, brzy byl však vyslán jako velvyslanec do Vatikánu.²⁴ Přítomný Škvarda se k této situaci vyjádřil jednoznačně: „*Tenkrát byl ředitelem vatikánského rozhlasu jeden španělský jezuita a ten nějakým šestým smyslem pochopil ty naše vztahy. Takže když se jednalo o znělku, která by měla ty dvě řeči od sebe*

²² ŠKVARDA 2002, 81

²³ ARaV, s. 2

²⁴ V roce 1947 byl v nepřítomnosti odsouzen Národním soudem k 20 letům vězení.

oddělit, prohlásil, že nejlepší by byla rána z děla.“ Slovenská strana žádala o rozdělení redakcí na českou a slovenskou sekci. Jedním ze Slováků, kteří žádali o rozdělení, byl generální představitel piaristů Vincent Tomek, který intenzivně naléhal na Státním sekretariátu. Nakonec k tomu došlo v listopadu 1949. Česká redakce musela nakonec ustoupit a nadále se už neidentifikovat podle státního útvaru, ale podle mateřského jazyka.²⁵ Práce redakcí se rozdělila z jedné společné na dvě samostatné jednotky. Tyto dvě redakce od té doby začaly každá zvlášť připravovat na sobě nezávislá vysílání. Přes všechny tyto nehody musela spolupráce v určité míře pokračovat. Jedním z příkladů je spolupráce na shodě při koordinaci pořadů, aby se v jeden den neobjevovala stejná témata, neboť se předpokládalo, že čeští i slovenští posluchači budou sledovat obě stanice a dle dalších výzkumů tomu i po celou dobu vlády totalitního režimu tomu tak skutečně bylo.²⁶

1.3. Změny ve vysílání po roce 1948

Komunistická ideologie se neztotožňovala s náboženstvím, proto po nastolení v zemi přišla řada změn. Zpočátku měli komunisté svou vlastní představu, tou bylo vytvoření národní církve, nezávislé na Vatikánu a plně se ztotožňující se zájmy politické moci. *„Čehož chtěli docílit oddělením sboru československých biskupů od Vatikánu a zastávali poměrně umírněný postoj a nevyklučovali ani vzájemnou dohodu. Dokladem této skutečnosti byl i jejich postup vůči diplomatům Svatého stolce, kteří se usilovně snažili, aby nebyli vylučováni z jednání o vztazích mezi státem a církví v Československu a aby naopak v něm měli hlavní slovo papežští diplomaté, nikoliv místní biskupové.“*²⁷

Iniciativa arcibiskupa Berana v roce 1947 vysílat z Vatikánu do Československa byla zpočátku československou vládou vítána a podporována, okolnosti se však změnily, po politické změně ve vedení našeho státu se redakce dostala do kategorie introverzního centra. Tyto napjaté vztahy mezi Československem a Vatikánem měly logicky vazbu na práci české redakce RaV. Jedním z těchto důsledků bylo zavedení předběžné cenzury Státním sekretariátem, která měla zabránit narušení křehkých diplomatických vztahů Československa a Vatikánu. Práce redaktorů se tímto opatřením velice zkomplikovala. Redaktorem české sekce v té době byl P. Feřt, který za těchto podmínek musel připravit svůj denní program v rozsahu tří až čtyř stran, přeložit ho do italštiny, odvézt na Státní sekretariát, kde musel objasnit své myšlenky, poté ho schválili diplomaté a teprve potom

²⁵ VODIČKOVÁ 2016, 92

²⁶ VODIČKOVÁ 2014, 48

²⁷ HALAS 2013, 596

mohl dojet do studia pořad odvysílat. Z obav, aby vysílání nebylo příliš velkou provokací, nebylo v těchto začátcích a v době nejsilnějšího strachu z režimu v 50. letech, kdy nebylo ještě možné hovořit přímo o Československu, jako tomu bylo později ve sledovaných 80. letech při aktuálních zprávách ze světa, mluvili redaktori například o Polsku, kde byla obdobná situace, a tím připomínali, co se děje v Československu. Jedna pozitivní změna také v tomto období přišla. Státní sekretariát rozhodl, že bude vysílání rozšířeno na denní s vysílacím časem od 15 hodin. Od této chvíle se také nejenom poslech Vatikánského rozhlasu, ale i přepisování jeho relací a sdílení s dalšími zájemci stalo trestným činem. StB se později na vatikánské rádio ještě víc zaměřila a začala ještě důkladněji monitorovat jeho zprávy.²⁸ Československo vatikánské diplomatické vztahy se vždy dle aktuálního stavu jejich jednání více či méně museli odrazit v práci redaktorů.

1.4. Redakce rádia Vaticana v roce 1989

V roce 1989 členové redakce většinou působili v rádiu již řadu let a nejen, že předávali informace o dění během tohoto roku, nejen při cestě k sametové revoluci ale poskytovali i duchovní oporu věřícím do Československa. Do vysílání dle aktuálních témat přispívali často i redaktori externí jako například Petr Kolář, který nejdříve pracoval jako redaktor v letech 1982-1984 v oddělení mezinárodních zpráv, kde každou neděli vysílal v rámci zpravodajského pořadu příspěvky k aktuálním otázkám. Poté do vatikánského rozhlasu přispíval předtočenými komentáři právě jako externí redaktor z exilu v Paříži. Po revoluci se vrátil do Československa a nastoupil do náboženské sekce redakce Českého rozhlasu.²⁹ Mons. Jaroslav Škvarda přispíval nejenom do Vatikánského rozhlasu ale i do Hlasu Ameriky a Svobodné Evropy.³⁰ Dalším členem redakce byl Josef Čupr, který v rádiu pracoval v letech 1974-1991. Prvním laickým redaktorem se stal Miloš Turek, v rádiu působil v letech 1965-1996. Mon. Pavel Kučera v roce 1989 vysílal v Římě z Nepomucena. Z Prahy koncem roku 1989 vysílal Jan Molík. Kardinál Tomáš Špidlík, který začal pravidelně vysílat do Vatikánského rozhlasu V roce 1951 a jeho spolupráce s Vatikánským rozhlasem trvala až do konce života v roce 2010.³¹ Znáмым hlasem, který promlouval přímo či skrze své autorská příspěvky je Tomáš Halík, který se ujal vysílání během svého pobytu v Římě, v listopadu ohledně duchovní přípravy k svatořečení Anežky. Do vysílání pravidelně přispíval kardinál Tomášek, který byl jedním

²⁸ VODIČKOVÁ 2016, 108

²⁹ BERÁNEK 2001

³⁰ ŠKVARDA 2002

³¹ VODIČKOVÁ 2016, 93

z představitelů protikomunistického odboje a mravní autoritou přesahující katolické společenství. Sám osobně pocítil teror nacistů i diktaturu komunistů, proto byl velice aktivní a vyjadřoval se k situaci v námi sledovaném roce.

Šéfredaktorem v roce 1989 byl P. Josef Koláček. Tento muž drží prvenství nejdéle působícího šéfredaktora Vatikánského rozhlasu. Tuto funkci zastával od roku 1971 do roku 2001, poté přispíval jako redaktor. Je výraznou redaktorskou osobností, téměř celoživotně spjatou s prací pro RaV za kterou má velké zásluhy. V roce 1968, se mu pod záminkou výstavy přítele povedlo vycestovat do Innsbrucku kde studoval. Zde se setkal s provinciálem P. Šilhanem, který se zmínil, že je zapotřebí omladit tým ve Vatikánském rozhlase a P. Koleček se tenkrát přihlásil a vystřídal P. Ovečku, který byl redaktorem českého a latinského vysílání během let 1953-1971. Absolvoval stáž u ORF ve Vídni, musel se naučit italsky a poté 1. října 1970 přijel do Říma a začala jeho dlouhá kariéra ve Vatikánském rozhlase. Během své práce v rozhlase se pravidelně setkával s Janem Pavlem II.

1.5. Forma příspěvků, programová skladba a žánrová struktura

Jazykem, kterým se po založení rádia vysílalo byla zpočátku pouze latina, ale časem se jazykem vysílacím jazykem stalo spoustu dalších. Hned v roce 1931 se dalším vysílacím jazykem stala francouzština, v roce 1934 se začalo vysílat španělsky a o tři roky později vatikánský rozhlas bylo možné poslouchat i německy a anglicky. V roce 1938 se přidalo polské vysílání, na něj další rok navazovalo maďarské a ukrajinské. Počet jazyků redakcí evropských zemí se neustále zvyšoval. V roce 1940 přibyla portugalština a litevština. Zajímavé je, že italsky se začalo vysílat až v roce 1945. Další rozšíření přišlo v roce 1947 kdy se přidali další čtyři jazyky, mezi které patřila i naše čeština a slovenština, dále to byla rumunština a chorvatština. V roce 1948 vysílalo RaV už v osmnácti jazycích, v prosinci 1950 v pětadvaceti a v šedesátých letech bylo jazyků vysílání třicet. Nyní je možné si RaV naladit v sedmačtyřiceti jazycích.³²

České vysílání se zpočátku se vysílalo vždy na krátkých vlnách 31.06 m a 50.26 m.³³

Zpravodajskou agenturou, odkud redaktori čerpají informace do vysílání o událostech v církvi je od roku 1927 agentura Vatikánského státu Fides. Tato zpravodajská agentura je součástí Kongregace pro evangelizaci národů. Ve sledovaném roce 1989 stál v jejím

³² BEA 1981, 109

³³ VODIČKOVÁ 2016, 15

čele Dr. Navarro-Valls. V létě 1938 byl v Ruském kolegiu v Římě založen Secretariatatus defensionis contra atheismus, což byla katolická informační služba Vatikánského rozhlasu. Jejím prvním ředitelem se stal P. John Delaney. Prvním programovým ředitelem rádia se stal Američan P. Joseph Vaughan.³⁴

Jedním z hlavních podkladů pro vysílání byl bulletin Radiogiornale vydávaný v italštině, z něhož redaktoři národních sekcí vybírali informace podle důležitosti pro jejich cílovou oblast. Tento dokument využívala i česká a slovenská redakce po rozdělení v roce 1949, aby každá přinášela jiné informace, jelikož se počítalo s tím, že Češi i Slováci v Československu většinou poslouchají obě vysílání.³⁵ Vatikánský rozhlas získával informace i o dění za železnou oponou, v případě České redakce tomu napomáhalo, že byla zpočátku zásobována mimo jiné zdroje i zprávami od různých osobností z řad církevního exilu (kněží, řeholníci), jednalo se převážně o liturgické a teologické texty. Jedním příkladem byl provinciál jezuitů Josefem Šilhan SJ. Přísun informací z jeho strany byl však přerušen po jeho zatčení v březnu 1950. Zprávy také dlouho proudily přes litoměřického biskupa Štěpána Trochtu, který zůstal z biskupů nejdéle na svobodě. Redakci mimo jiné radil, na co se má zaměřit, aby odpovídala na potřeby církve ve vlasti. Dalším zdrojem byli političtí uprchlíci z ČSR. Bez jejich pomoci by se vysílání těžko obešlo, jelikož od roku 1950 takřka ustal přísun informací z domova. Redaktor při zveřejňování těchto informací musel postupovat velice citlivě, aby nedošlo k prozrazení zdroje, jelikož by tito lidé byli poté ve vlasti zatčeni, či jejich příbuzní perzekuováni. Z tohoto důvodu byly do vysílání přijímány hlavně zprávy ze zahraničních médií, kde mohli redaktoři odkazovat na uvedené zdroje.³⁶

K přípravě reportáží české redakci sloužili agenturní zprávy. Z katolických agentur to byla hlavně ve sledovaných osmdesátých letech rakouská agentura Kath Press, jelikož svou polohou měla blízko ke kontaktům i z Československa. Mezi další agentury se řadí Ansa, France Presse a Kipa. Dlouhodobá spolupráce panovala i mezi Rav a Svobodnou Evropou. Do redakce ze Svobodné Evropy pravidelně přicházely bulletiny.³⁷ Nejoblíbenějším pramenem se však stala oficiální československá média, redaktoři nad těmito zprávami polemizovali a odhalovali záměrně zkreslené informace, vykonstruovaná sdělení a lži komunistů. Náležitě vždy rozebrali a okomentovali všechny

³⁴ BEA 1981, 126

³⁵ VODIČKOVÁ 2012/01, 49

³⁶ VODIČKOVÁ 2016, 108

³⁷ VODIČKOVÁ 2016

veřejné monstrprocesy, texty propagandistických proticírkevních brožur a později další politické události.³⁸ V programu na konci osmdesátých let se objevoval i výběr z domácího samizdatového tisku. Pořad připravoval P. Kučera, který zkráceně interpretoval některé ze zajímavých článků těm, kteří k nim neměli přístup. Ze světa se například ve sledovaném roce 1989 předávaly zprávy v programu s názvem Očima dnešního tisku a dálkopisů.

1.6. Archiv

Vatikánský rozhlas má svůj vlastní archiv, který se nachází v současné budově rozhlasu na Palazzo Pio, které se je umístěno přímo v srdci Vatikánu v dolní části Svatopeterského náměstí. Celý archiv je rozdělen podle jednotlivých světových redakcí. Velikost tohoto archivu, tedy celkový rozsah je přibližně osm běžných metrů. Archiv české redakce se nachází v prvním patře blízko kanceláří české redakce. Je umístěn na chodbě mezi archivy středo a východoevropských zemí. Všechny dokumenty jsou uloženy v uzamykatelných skřínkách. Archiv dokumentů České redakce Vatikánského rozhlasu obsahuje ucelený fond, který se skládá z jednotlivých pořadů. Obsahuje všechny dokumenty a texty které kdy byly v jeho relacích odvysílány. Tento fond v českém archivu začíná od ledna roku 1950 a jsou k dispozici až do prosince roku 1992. Uložené relace ve Vatikánském archivu nejsou nijak logicky uspořádané podle pořadů. Jsou srovnané chronologicky podle let a měsíců.³⁹ Relaci připravené k odvysílání na jeden den odpovídá v průměru třem až čtyři hustě popsaným stranám papíru ve formátu A4. Písemnosti se vyskytují, jak v originále, tak v některých případech i ve formě kopií, čímž dochází k duplicitě těchto prepisů relací ve fondu. Převážně jsou tyto texty psány na psacím stroji, ale objevují se i poznámky ručně. V těchto strojopisech jsou běžně různé zásahy redaktorů, například vsuvky do textu, opravy, poznámky vedle hlavního textu, zvýraznění fonetiky, změna stylistiky, pořadí upravené různými šipkami a objevuje se i vyškrtnutí celého odstavce, k čemuž se redaktor zřejmě uchýlil z důvodu vymezeného vysílacího času. V těchto textech je téměř nemožné najít autora konkrétního příspěvku. Tyto strojopisné texty, ale ani ty rukopisné většinou nebývají signovány, ani označeny šifrou autora. Většinou u ručně psaných textů jde o příspěvky externích redaktorů. Tito redaktori si většinou své připravené příspěvky vždy zároveň i odvysílali. V těchto případech je větší možnost dohledat jejich autora. Příkladem je písmo P. Tomáše

³⁸ Katolický týdeník

³⁹ VODIČKOVÁ 2016, 18

kardinála Špidlíka SJ, jelikož je osobité, dobře čitelné a snadno identifikovatelné a můžeme tak dohledat duchovní promluvy od počátku jeho působení až po příspěvky v kterých reaguje na dění v roce 1989. Momentálně ke své práci využívá i autorka knihy o Vatikánském rozhlasu badatelka Stanislava Vodičková. Poprvé se k tomuto archivu dostala v roce 2003, když shromažďovala podklady ke knize o kardinálu Josefu Beranovi. Ke stavu archiválií se vyjádřila takto: „Celkový stav starších prepisů relací je většinou nekvalitní, typické jsou potrhané, polámané a zmačkané listy, špatně čitelné a nevhodně sešité strany. Nejstarší relace byly zapisovány v několika kopiích na průklepovém papíře. Často byla využívána i jejich druhá strana, což také znesnadňuje čitelnost. Kromě písemných reprodukcí vysílání, které tvoří jeho hlavní část, k archivu rovněž náleží brožury, bulletiny, dopisy čtenářů, různé články z dalších tiskovin a propagační materiál s církevní tematikou.“ Součástí archivu tvoří i autentické zvukové záznamy zachycené na magnetofonových páskách a kazetách, jež byly pořízeny při vysílání, nebo na nichž jsou zaznamenány rozhovory s představiteli církve, které poté byly určeny pro vysílání. Tato část archivu zatím čeká na své zpracování. Archiv České redakce Vatikánského rozhlasu stál dlouho mimo zájem historiků, ale nyní díky zmíněné digitalizaci je tento jedinečný bohatý historický materiál všem dostupný, což dříve bylo umožněno jen pár vyvoleným. Projekt byl schválen k příležitosti 66.výročí zahájení pravidelného českého vysílání Vatikánského rozhlasu. Digitalizace archivu vysílání české redakce byla na základě dohody mezi oběma institucemi zahájena na podzim v roce 2011. Tuto činnost měl na starost Odbor informatiky a digitalizace ÚSTR. Nejdříve byla ve spolupráci s Archivem bezpečnostních složek po převezení do Prahy provedena odborná prohlídka všech složek a uspořádání dokumentů. Následně mohli být digitalizováni. Český archiv ve vymezených letech tvoří celkově 70 tisíc stran textu. Po digitalizaci speciálně pro archiv vytvořil Ústav pro studium totalitních režimů veřejnou internetovou stránku, kde je nyní všem zpřístupněn. Tento projekt online archivu vatikánského rádia byl spuštěn 16. prosince 2013. Poté přišla na řadu realizace digitalizace archivu vysílání slovenské sekce Vatikánského rozhlasu. Dokončena a zveřejněna byla též v online dostupnosti v roce 2017.

2. Komunistická vláda a rozhlasové vysílání RaV

2.1. Cenzura a rušení vysílání

„Komunisté vnímali Vatikánský rozhlas jako „štvavou vysílačku“ a rušili jeho signál, připravovali různá protiopatření, snažili se do rádia a mezi kněžský exil infiltrovat, stěžovali si na jeho vměšování do vnitřních záležitostí státu v OSN a později při každém jednání státních orgánů s vyslanci Svatého stolce. Z toho lze usuzovat, jak velký význam českému vysílání sami komunisté přičítali.“⁴⁰

Mocenští představitelé se obávali vlivu nejenom Vatikánského rozhlasu, ale všech zahraničních rozhlasových stanic v československé společnosti, a tak raději rozhodli o uzavření hranic v tom smyslu, že žádná informace ze světa, o vlastním režimu a jeho politice, která nebyla povolena úřady, nesměla být dál šířena. Mnoho lidí skončilo právě kvůli šíření nepovolených zpráv před soudem nebo ve vězení.⁴¹ Uzavření hranic nerespektovaly zahraniční rozhlasové stanice jako rádio Vatikán nebo třeba Svobodná Evropa, které se k nám snažily na svých vlnách dál přinášet necenzurované informace. Po Vítězném únoru v roce 1948 komunisté začali kontrolovat veškerá média. Pod jejich kontrolu se dostala média rozhlasová, televizní i tisková. V tomto případě většina titulů nekomunistického tisku byla zastavena, s výjimkou ústředních deníků a tisku pro funkcionáře. Informace se mohly šířit pouze přes Československou tiskovou kancelář. V rozhlasovém vysílání se na našem území kromě místních informací povolených vládou mohly číst pouze komentáře ze sovětského tisku. Občany v Československu informovaly oficiální místní zdroje, především Československá televize, Československý rozhlas, Rudé právo, ale i tehdy populární časopisy, jako byl Mladý svět, ale i zdroje neoficiální, které hrály významnou roli při formování občanského uvědomění a pomalé cestě k demokratizaci. Z neoficiálních zdrojů, konkrétně při zaměření na rozhlasové stanice, to byly nejposlouchanější Svobodná Evropa, Hlas Ameriky, Deutsche Welle, Rádio Luxemburg a samozřejmě nejen pro množství věřících rádio Vatikán. Právě díky těmto rozhlasovým stanicím se posluchači v Československu dozvídali necenzurované a objektivní zprávy ale také informace o perzekuci domácí opozice a mnoho dalšího. Státní bezpečnost považovala vysílání západních zahraničních rozhlasových stanic v českém a slovenském jazyce za prostředek ideologické diverze protivníka, a proto jej vytrvale rušila, znevažovala a zesměšňovala. Přestože roku 1950 začalo jeho soustavné rušení komunistickým režimem, snažilo se spolupodílet na boji o náboženskou svobodu v Československu. V letech 1950–1971 se vysílalo v latině. Toto vysílání připravoval P.

⁴⁰ VODIČKOVÁ, 2016

⁴¹ SAVAROVÁ 2010

Oveček. Vysílání v tomto jazyce komunisté nerušili, jelikož si asi mysleli, že tomu stejně nikdo nerozumí stejně jako oni. Jenomže tehdy mnozí laici, ale převážně kněží znali latinu ještě z gymnázií a kněží ze seminářů a z teologických studií. A tak nakonec všechny zprávy byly šířeny a tyto informace se k těm správným uším dostaly.⁴²

V roce 1952 politický sekretariát ÚV KSČ vyhodnotil vysílání zahraničních vysílaček za nebezpečné pro stát a rozhodl, že v rámci tajné akce s krycím názvem projektu R-405 bude zahájena výstavba sítě rušicích vysílačů. Komunisté tuto akci, kdy chtěli zabránit šíření informací přes rozhlasová média, nazývali radiovou obranou (radioobranou) a tato činnost později spadala pod ministerstvo. První etapa měla být dokončena o rok později a na ni mělo navazovat vybudování další části rušicích center.⁴³ Takzvaná akce R-405 trvala po celé období od ledna 1952 až do prosince 1988, tedy celých 36 let. Přes všechnu snahu zavedená opatření a finančně nákladný systém radioobrany stejně komunistický režim nedocílil úplného rušení a neslyšitelnosti vysílání zahraničních rozhlasových stanic. Účinnost rušiček byla sice velká, ale natolik děravá, že nebyla schopna zcela udržet informační monopol režimu. Nic z toho tedy vysílání ani jeho poslech nikdy nezastavilo.⁴⁴ Do poloviny roku 1951 bylo rušení vysílání na nízké úrovni. Technicky dostačující bylo na středních a dlouhých vlnách, naopak velmi omezené při rušení na krátkých vlnách. Ve druhé polovině roku 1951 začala výstavba uceleného systému radioobrany. Její důležitost se zvýšila, když byla později zahrnuta do plánu materiálního zabezpečení ozbrojených sil. K rychlejší výstavbě rušicích vysílačů přispěly návrhy sovětských expertů pro radioobranu. Politický sekretariát ÚV KSČ schválil v říjnu 1951 vzájemnou spolupráci s dalšími zeměmi sovětského bloku. Záhy uzavřelo Československo dohodu o vzájemné spolupráci s Maďarskem, Polskem, Rumunskem a Bulharskem. Po celou éru radioobrany byl pro československé komunisty velkým vzorem Sovětský svaz, krátkou výjimku znamenal pouze rok 1968.⁴⁵ Existovaly dva způsoby narušování informačních kanálů ze zahraničí: aktivní a pasivní. Takzvaným pasivním způsobem byly přerušovány všechny informační kanály, přes které proudily informace k obyvatelům Československa. Rozhlasové vysílání bylo rušeno technickými prostředky – rušičkami. Tiskové materiály byly rovněž kontrolovány, zvláštní důraz byl kladen na poštovní zásilky, které byly ničeny, zabavovány a přepravci byli postihováni.⁴⁶ V lednu

⁴² BEA, DE CAROLIS, 201

⁴³ VODIČKOVÁ 2016, 88

⁴⁴ KAPLAN / TOMÁŠEK 1994, 58

⁴⁵ SAVAROVÁ 2010

⁴⁶ TOMEK 2002

v roce 1954 byly zřízením a provozem celého systému pověřeny orgány ministerstva vnitra. Situace se neměnila ani o dvacet let později, kdy tajemník ÚV KSČ Oldřich Švestka dne 24. října 1974 vydal zprávu o vlivu vysílání západních televizních a rozhlasových stanic. Konstatoval, že politický vliv vysílání na část československých občanů s protisocialistickým zaměřením nadále trvá a pokračovalo se s antipropagandou a s rušením vysílání.⁴⁷ Federální úřad pro tisk a informace, který byl zřízen zákonem č.180/1980 a nabyt účinnosti od 1. ledna 1981, měl mimo jiné například na starost místní tisk i rozhlasové zahraniční vysílání. Toto měl na starost čtvrtý odbor analýz buržoazní propagandy, který byl přímo řízen oddělením propagandy a agitace ÚV KSČ a hodnotil obsah zahraničních masmédií. K částečnému uvolnění poměrů ve sdělovacích prostředcích došlo ve druhé polovině 80. let.⁴⁸ Československé rušičky utichly po 36 letech dne 16. 12. 1988 v 16:00 hodin.⁴⁹

⁴⁷ SAVAROVÁ 2010

⁴⁸ ROHLÍKOVÁ 1992, 67

⁴⁹ TOMEK 2002

3. Klíčové události revolučního roku 1989 ve vybraných relacích

Tato druhá, praktická část práce si vzala za úkol vybrat nejdůležitější a nejzajímavější příspěvky, které reflektují situaci a informační sdělení posluchačům ohledně vybraných událostí revolučního roku 1989. Zaměřím se na ty události, které byly zásadní pro změnu vládního režimu ke konci tohoto roku, a to počínaje Palachovým týdnem v lednu, který odstartoval mechanismus změny a zásadně ovlivnil další vývoj. Závěrem roku se setkala revoluce sakrální a profánní. Nemohu vynechat církevní událost neopakovatelných rozměrů předcházející politické revoluci, jíž bylo svatořečení Anežky České v Římě, jemuž vysílání logicky věnovalo velkou pozornost a spoustu vysílacího času nejen v listopadu, ale průběžně informovalo o situaci na cestě k její kanonizaci a pravidelně připomínalo tuto velkou světici nejen v rámci Desetileté duchovní obnovy. Mezi výrazné aktivní duchovní osobnosti patřil kardinál Tomášek, který měl též svůj prostor ve vysílání revolučních dní ke konci roku. Některé příspěvky se vyjadřují nepřímě a informují o různých událostech, které se odehrály. Jedná se hlavně o příspěvky z pravidelného zpravodajství ze světa. Další více než polovina příspěvků, které byly vysílány, měla duchovní obsah, z něhož si posluchači velmi často mohli vzít poselství, které si mohli vztáhnout do aktuální doby. Redaktoři působící v redakci rádia v roce 1989 si na vlastní kůži zažili negativní sílu totalitního režimu při perzekuci církve před jejich odchodem do exilu, proto vytrvale bojovali ne sice tak nápadně, ale zato ušlechtilě a velice silnou zbraní rádia prostřednictvím svých promluv v éteru a poselství, která byla směřována pro občany Československa.

3.1. Leden — Palachův týden

V kontextu události stojí za připomínku mimořádný projev kardinála Josefa Berana na vlnách vatikánského rádia v roce Palachova úmrtí 1969, který si mohli posluchači vyslechnout ve vysílání 19. ledna po pravidelných zprávách z katolického světa. Kardinál Beran se v tomto vyjádření sklonil nad Palachovým hrdinstvím, přestože se vyjádřil, že nemůže schválit jeho zoufalý čin. Posluchačům tímto sděluje, aby si vážili svého života, ale mají před očima velký ideál, pro který Palach obětoval svůj mladý život. Tento ideál je v jádru dobrý a šlechetný, jelikož Palach dal život jednoho za blaho všech. Kardinál Beran zdůrazňuje ideály, pro něž Palach zemřel. Byla jimi věrnost dějinám našeho lidu, snaha zajistit pokrok a mír, úmysl vyburcovat mravní sílu, láska k vlasti a touha po svobodě. Tyto ideály a jejich poselství si připomínali i studenti v lednu roku 1989. Za

tyto ideály stálo bojovat, jelikož Palachův týden na začátku roku odstartoval mechanismus změn a cestu za revolucí v roce 1989.

V tomto měsíci, kdy se v naší zemi odehrávala řada demonstrací probíhalo jedno z Československých jednání s Vatikánem. 16.-20. ledna se Janků setkal v Římě s vatikánskými diplomaty v čele s Colasuannem. Hlavním tématem byla dlouho diskutovaná otázka obsazení diecézí. Jako jednu z podmínek si Československá strana položila ukončení dle jejich slov útočných a urážlivých výpad Vatikánského rozhlasu. Jednalo se o sugesci komunistů, jelikož Vatikánský rozhlas se vždy vyjadřoval věcně ale slušně. Ze souvislosti požadavků vyplývala snah komunistů k utlumení činnosti emigrace. Janků dostal ze strany Vatikánu ujištění, že Vatikánský rozhlas se má držet v souladu s jeho stanovisky.⁵⁰

Při prvním lednovém vysílání nového roku 1989 seznamuje redaktor Miloš Turek s mírovým poselstvím sv. Otce, které vydal k příležitosti Světového dne míru. V tomto poselství můžeme najít spoustu významů pro naši zemi v této době a v tom, co jí tento rok přinese. Tématem tohoto poselství bylo utlačování menšin. Po celou dobu komunistického režimu byla řada menšin utlačována, ať už to byli představitelé církve, řeholníci či například homosexuálové. Papež pozitivně vnímá, že se práva menšin začínají brát vážněji v úvahu a více se respektují, než tomu bylo dříve. Speciálně směřuje sdělení k církvi – *„v církvi není místo pro žádnou diskriminaci, a proto ani věřící nemají mimo církev v občanském a politickém životě porovnávat různé formy diskriminací. Totéž přirozeně platí i o užívání násilí.“*

V dalším vysílání začátkem roku **6. ledna** na svátek Zjevení páně Mons. Škvarda pobízí k tomu setrvat v těžké době, přitom mít uchované všechny hodnoty a jít ostatním příkladem.

„A kteří se při tom hledání nezalekli ani značných obtíží – ke kýženému cíli by se byli vlastně ani nedostali bez zvláštní Boží pomoci, bez té mimořádné hvězdy. Kolik je takových intelektuálů, čestných lidí, kteří hledají upřímně pravdu a moudrost, i dnes, i mezi námi. A jak je někdy i jim nesnadné dostat se do Betléma, najít živého Boha, který se zjevil v Ježíši Kristu. Narážejí na plno předsudků, svádí je často cesty prošlapané poutníky, kteří se sami k cíli nedostali a jiným cestu zbytečně zmátli. Kde najdou tito lidé, tito dnešní hledači absolutna, orientační bod, hvězdu, která jim udá správný směr? My křesťané si pokorně uvědomujeme, že jsme snad někdy i my sami mohli takovéto hledání znesnadnit. Tvář Krista, kterou jsme svým blízkým ukazovali, nebyla vždy čistá, často mohla být i karikaturou. Přesto však jsme si vědomi, že právě dnes, kdy se různé ideologie prokázaly falešnými modlami a kdy se platí za mnoho omylů minulosti, se mnoho očí upírá právě na nás, kteří nosíme Kristovo jméno, s nevyslovenou touhou,

⁵⁰ CUHRA 2001, 208

ba přáním, zda můžeme snad my ukrást správný směr, zda se můžeme my stát tou hvězdou, která vede k Betlému.“ „Jak to dělat? Jistě ne planým kritizováním, které je negativní, nýbrž spíše pozitivním životem v radosti a pravdě. To znamená žít beze lži i tam, kde se lže. Nekrást ani tehdy, když se to stalo běžným. Mít úctu k životu, k životu nenarozených dětí i neproduktivních starců, i když to není právě módní. Žít jako svobodní lidé, i když se za to musí platit. Zasadovat se za spravedlnost, i když to vyžaduje osobní statečnost. Nedělat kompromisy s vlastním svědomím a bát se více Boha než lidí.“ Věta, kterou promluvu zakončil mohla být pro posluchače v Československu motivující.

15.–21. ledna se v Československu uskutečnil Palachův týden. Na výzvu československých nezávislých iniciativ se 15. ledna na Václavském náměstí v Praze mělo konat pietní shromáždění k 20. výročí sebeupálení studenta Jana Palacha. Úřady ohlášenou akci nepovolily a před jejím zahájením bylo náměstí úplně uzavřeno policejními jednotkami. I přesto vzpomínkový akt přešel v demonstraci proti režimu, kterou policie brutálně potlačila. V dalších dnech se na Václavském náměstí opětovně uskutečňovala spontánní setkání. Situace vyvrcholila 21. ledna ve Všetatech poutí k hrobu Jana Palacha. V průběhu Palachova týdne byla již 16. ledna byla zadržena celá řada představitelů nezávislých iniciativ včetně Václava Havla. Zákroky pořádkových sil doprovázela soustavná dezinformační kampaň v oficiálních sdělovacích prostředcích. Zahraniční média ihned reagovala.⁵¹

Vatikánský rozhlas informoval o událostech začínajícího Palachova týdne v kontextu s konferencí ve Vídni už **16. ledna**.

„Včera v neděli policie v Praze rozehnala na Václavském náměstí manifestaci svolanou v rámci 20. výročí tragické smrti Jana Palacha. Je příznačné, že rovněž včera dopoledne, tedy v tentýž den, Československo podepsalo ve Vídni závěrečné prohlášení konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, jehož hlavní náplní je respektování lidských práv.“

20.ledna přišla další zpráva.

„Včera, ve čtvrtek, již pátý den se shromáždilo asi 2.000 osob na Václavském náměstí v Praze. Žádali i o propuštění Václava Havla, člena hnutí Charta 77. Policie manifest opět rozehnala. Ve Štrasburku Evropský parlament schválil resoluci, jež odsuzuje tyto policejní útoky proti občanům, kteří pokojně vzpomínali na smrt Jana Palacha.“

Po těchto událostech kardinál Tomášek zaslal předsedovi vlády ČSSR Ladislavu Adamcovi dopis, v němž vyjádřil nesouhlas s postupem státních orgánů proti protestním demonstracím v Palachově týdnu. Adamec se nechal slyšet, že kardinál není dobře informován o pozadí a smyslu událostí na Václavském náměstí.⁵² Odmítavou odpověď premiéra Adamce otisklo Rudé právo o den později. Dopis kardinála Tomáška

⁵¹ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 49

⁵² SUK 2001, 209

nezveřejnily.⁵³ Na tomto jednání je vidět postoj komunistů v práci s fakty a publikováním informací.⁵⁴

O tři dny později se o tomto dopise mluvilo ve vysílání. Zveřejněny byly i informace o pokračování demonstrací.

„Pražský arcibiskup kardinál František Tomášek zaslal v těchto dnech vládě list, ve kterém energicky protestuje proti policejnímu rozeznání manifestací, k nimž došlo v Praze na paměť Jana Palacha. Potvrdil to sám kardinál v interview západoněmecké televizní síti ARD a dodal, že v uvedeném limitu dal najevo svou radost z toho, že i Československo podepsalo dohody Vídeňské konference, avšak ostře protestoval proti současnému potlačování každého dialogu. Podle došlých zpráv, vlna manifestací v Praze stále trvá. Západní tisk uvádí, že minulý týden bylo z tohoto důvodu zatčeno asi 800 osob. Navzdory zákazům a rozhánění demonstrace mají pokračovat až do 25. ledna, tj. do dne, kdy byl Jan Palach pohřben. Dnes byl rovněž zveřejněn dokument hnutí Charta 77, který vyzývá, aby místo násilí byl zahájen dialog jako politický nástroj.“

⁵³ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 50

⁵⁴ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 50

3.2. Mezi lednem a vyvrcholením na konci roku 1989

Rozsah bakalářské práce neumožňuje podrobně se věnovat chronologicky měsíc po měsíci všem událostem, relace v této kapitole se většinou vztahují k velkým událostem politického dění v Československu, i konkrétně k různým dohrám či předehrám zpracovaných událostí lednových nebo listopadových. Často jsou také vybrané ty příspěvky, které reflektují cestu za svobodou církve naplněnou v tomto roce. Jde spíše než o rozbor o ukázkou, jak redakce reagovala v průběhu roku na různé události.

ÚNOR

1. února byl na vlnách rádia čten dopis kardinála Tomáška předsedovi vlády Ladislavu Adamcovi. Vyjadřoval v něm uvítání výsledků konference ve Vídni, kdy 15. ledna byl v rámci helsinského procesu schválen závěrečný dokument zavazující signatářské státy znovu, ještě konkrétněji než v minulosti k respektování lidských práv a občanských svobod.⁵⁵ Ve svém sdělení zdůrazňuje, že součástí dohod je i právo na plný rozvoj náboženského života. Kardinál Tomášek se takto neúnavně pravidelně vyjadřoval dopisech adresovaným představitelům vlády v průběhu celého roku. Dále přichází zpráva o průběhu demonstrací 19. ledna na Václavském náměstí. V následujícím druhém dopise, který je publikován, se kardinál Tomášek vyjadřuje k zásahu proti demonstrantům a šíření dezinformací o těchto událostech.

4. února se ve vysílání opět vrací k Vídeňské konferenci a jejím výsledkům vztahujícím se k náboženské svobodě. Výsledky jednání byli v pozdějším vývoji využívány jako jedna z předkládaných zpráv představiteli církve v jejich jednání s vládou.

13. února rádio publikuje rozhovor rakouského Katolického týdeníku s arcibiskupem Aloisem Šustarem. V rozhovoru hovoří o utlačování víry v zemích východního bloku. Zásadní je sdělení o rozrůstajících se aktivitách církve a upevňování jejího sebevědomí.

15. února je ve vysílání prezentována myšlenka společné Evropy křesťanů. Tyto myšlenky dlouho zůstávali skryté a nyní se o nich opět hovoří, což ukazuje, že je zde skrytá víra v blízkou změnu.

BŘEZEN

⁵⁵ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 49

1. března přichází sdělení na základě citace tiskové kanceláře KHA o propuštění bojovníka za lidská práva Augustina Navrátila z psychiatrické léčebny, jehož petici podepsalo 60000 osob z psychiatrické léčebny.

9. března se ve vysílání uvádí datum připravované tajné konzistoře pro svatořečení Anežky.

13. března o průběhu a výsledcích konzistoře hovoří Mons. Škvarda.

20. března zpravodajství z Československa informuje o listu, který Úřední komise pro lidská práva zaslala Ladislavu Adamcovi. Podle zprávy ČTK v listu stojí, že jednou ze základních podmínek pro respektování lidských práv je právní formulace svobody shromáždění a manifestací.

30. března je referována zpráva po návštěvě tří křesťansko-demokratických italských poslanců v naší vlasti, kde se setkali s kardinálem Tomáškem a Alexandrem Dubčekem. Na tiskové konferenci po návraty zdůraznili, že církve u nás nabývá stále většího významu v boji o svobodu.

DUBEN

12. dubna zazněla promluva o datu plánovaného Svatořečení Anežky. Když **13. března** dali kardinálové během tajné konzistoře souhlas ke svatořečení Anežky. Na konci komuniké bylo oznámeno, že datum kanonizace stanoví papež v budoucnosti. Týž večer ve večerním interview vyslovil biskup Jaroslav Škvarda první dohady, kdy by to mohlo být. Nyní byla tato událost již stanovena na 12. listopadu.

21. dubna se ve zprávách o Československu hovořilo o setkání Mons. Colassuono, který byl v Praze přijat náměšťským předsedou vlády Matějem Lučánem. ČTK oznámila, že jejich rozhovor byl otevřený a konstruktivní. Lučan dodal, že jednání je skutečným krokem na cestě k řešení otázek, jako je třeba jmenování biskupů. Mons. Colassuono poté ještě cestoval po Československu, aby si udělal přehled o situaci církve u nás.

22. dubna se vysílalo z Nepomucena u příležitosti jubilea této koleje.

25. dubna si posluchači mohli poslechnout interview s kardinálem Tomáškem, týž den Svatý otec při setkání s polskými poutníky připomíná program Desetileté duchovní obnovy a vyzývá k modlitbě za jejich pokrevní bratry, nás Čechy.

27. dubna si v interview mohli posluchači poslechnout dojmy Mons. Colasuonna o jeho zmíněné návštěvě v Československu.

KVĚTEN

2. května se v pořadu Májový kaleidoskop mluví o falešném zpravodajství ČTK. Zmiňuje pokus rušit pořádek na Václavském náměstí, který však neměl žádný ohlas. Italská tisková kancelář ANSA ale mluví o střetnutích s policií, během něhož byly vidět transparenty požadující osvobození politických vězňů. Z vyvolávaných hesel ANSA nejčastěji zaznamenává svoboda a demokracie. Bylo zatčeno asi 80 osob. Na této rozdílné interpretaci konkrétní události je vidět to co bylo pro komunisty čtyřicet let běžnou praxí.

18. května je oznámeno, že dle zdroje tiskové kanceláře Reuter, byl propuštěn z vězení Václav Havel, který byl zatčen za pobuřování dění během Palachova týdne. Jeho předčasné propuštění bylo následkem intenzivních protestů za jeho propuštění během února a března.⁵⁶

26. května rádio přináší unikátní rozhovor zahraniční reportérky anglické sekce vatikánského rozhlasu s Václavem Havlem. Havel se vyjadřuje k jeho předčasnému propuštění, váží si petic, které byly v této záležitosti napsány a vyjadřuje se, že tyto žádosti k propuštění disidenta jsou průlomové. Havel také zmiňuje události Palachova týdne v lednu, které odstartovaly boj v touze o změnu. Havel se obává, že cesta k demokracii bude ještě dlouhá ale doufá v její setrvání a vidí rozhodující úlohu i v nové generaci věřících. Kardinála Tomáška si váží a vidí v jeho osobnosti velkou oporu nejen věřících v tomto boji za svobodu.

ČERVEN

4. června redaktor vyjadřuje kritické vyjádření k článku v Haló novinách o blahoslavené Anežce.

14. června připomínka pouti, která se bude konat 17. a 18. 6. v druhém roce Desetiletí duchovní obnovy, která do Čech přinesla větší zájem o církev.

17. června přináší rádio téma Jak překonat stalinismus.

29. června. Sv. otec popřál kardinálu Tomáškoví k devadesátým narozeninám a vyzval, aby se ostatní věřící duchovně připojili v lásce a modlitbě k oslavám. Papež v tomto bojovníkovi za církevní a občanská práva vidí autoritu, jenž se v následujících měsících potvrdila.

30. června bylo sděleno, že kardinál Tomášek mezi dalšími gratulanty překvapivě obdržel blahopřání i od Miloše Jakeše, Ladislava Adamce i prezidenta Gustava Husáka.

⁵⁶ SUK / CUHRA/ KOUDELKA 1999, 50

ČERVENEC

5. července zazněla promluva s pozitivním obsahem, že tlak režimu na církve a její otevřené sledování od dob nejsilnější perzekuce církve téměř ustal.

SRPEN

5.srpna P. Kučera ve svém pořadu o samizdatovém tisku polemizuje, zda-li katolické novinou jsou už katolické. Na tomto příkladu médií přímo v Československu, je vidět že se upevňovala pozice Vatikánského rozhlasu, jakožto jedno ze zdrojů spolehlivých informací o životě v církvi, jelikož informace přicházeli přímo z Vatikánu.

10. srpna Josef Zvěřina promlouvá o demonstracích a manifestacích a jejich smyslu, poukazuje na jejich násilné potlačování v Československu.

22. srpna vysílání zpravodajství přišlo se zprávou o včerejší manifestaci v Praze, která byla další v pořadí z řady demonstrací spuštěných Palachovým týdnem. Shromáždění si chtělo připomenut výročí srpnové intervence v roce 1968. Manifestace se zúčastnili i političtí aktivisté ze zemí východního bloku. Policejní jednotky proti manifestaci násilně zakročili a rozehnali ji⁵⁷. Zatčení byli Čechoslováci i účastníci z ciziny. Reportér uvádí, že toto násilí vůči účastníkům západní média odsoudila. Je cítit, že dění v Československu není lhostejné západnímu světu a začínají čím dál víc stahovat svou pozornost na vření ve východním bloku. Mezinárodní odborářské hnutí se nechává slyšet, že „*policejní zákroky proti pokojným demonstrantům ukázali, že Československo je stále v rukou politických dinosaurů.*“

ZÁŘÍ

22. září publikuje redaktor Polanský Dokument charty 77 – Recidiva stalinistické justice.

ŘÍJEN

1. října při zpravodajství o Československu přichází informace o snahách církve o vysílání očekávaného svatořečení Anežky v Československé televizi, také přichází zpráva citovaná podle zprávy KNA. Pražská policie zabránila 28. září asi třem stům katolíků položit květiny k soše sv. Václava, nemilosrdně zasáhla a četné účastníky zatkla.

⁵⁷ SUK/ CUHRA/ KOUDELKA 1999, 80

8. října se hovoří o tom, že v posledních měsících zaplňují stránky západního tisku události v zemích východního bloku a interpretuje se jejich vyjádření a zpracování událostí v různých konkrétních denících. Tématem je též mravní krize současné společnosti a její překonání a je zmíněna Havlova myšlenka o obraně proti ní. Nakonec se cituje Havel, který říká, že pokud v blízké době dojde k novému velkému pohybu, bude to u nás v Československu.

3.3. Listopad — Svatořečení Anežky

Anežka Přemyslovna žila ve 13. století, byla dcerou krále Přemysla Otakara I. a do historie vstoupila jako zakladatelka kláštera sv. Františka. Královskou dceru Anežku znala téměř celá Evropa pro její rozhodnutí zřici se koruny královské i císařské, aby mohla sloužit v naprosté chudobě, čistotě a poslušnosti Kristu. Historie ji obdivuje pro hluboké přesvědčení náboženské a nesmírnou mravní sílu a schopnost i těch největších obětí. Naše doba v ní vidí příklad důstojného života podle evangelia.⁵⁸ Po předešlých pokusech o kanonizaci v osmdesátých letech tyto snahy úspěšně vyvrcholily jako předzvěst sametové revoluce.

Před samotnou kanonizací v listopadu 1989 předcházelo mnoho událostí, na které navazují další a jež vrcholí 12. listopadu 1989 v Římě. Svatořečení v roce 1989 mělo nejen náboženský charakter, ale i společensko-politický rozměr v celé společnosti. Roku 1987 byla započata pastorační iniciativa Desetiletí duchovní obnovy národa. Každý rok byl zasvěcen jednomu ze světců. V roce 1988 blahoslavené Anežce České. Vyhlásil ji pastýřským listem 29. listopadu 1987 kardinál František Tomášek. V českých kostelích byl čten Společný pastýřský list biskupů a administrátorů českých a moravských diecézí k roku blahoslavené Anežky Přemyslovny, který začíná slovy – Vzpřimte se a zdvihněte hlavy. Tohoto dne byla rovněž datována petice Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSSR, obsahující 31 problémů, které by měly být řešeny, včetně plné náboženské svobody a odluky církve od státu. 4. ledna 1988 kardinál veřejně vyzval věřící k jejímu podpisu, v následujících měsících se sebralo asi šest set tisíc podpisů. Tuto iniciativu Augustina Navrátila podpořil kardinál Tomášek.⁵⁹

6. března 1988 se v pražské katedrále sv. Víta uskutečnila slavnostní poutní mše na počest blahoslavené Anežky Přemyslovny. Komunistický režim sice tuto akci povolil, ale snažil se jí všelijak zabránit. Navzdory snaze Státní bezpečnosti zabránit poutníkům

⁵⁸ NĚMEC 1987, 5

⁵⁹ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 26

v účasti na mši se jí zúčastnilo asi osm tisíc věřících (někteří představitelé charty 77 a dalších nezávislých iniciativ byli zadrženi nebo donuceni setrvat v domácím vězení), několik stovek účastníků mše poté asi hodinu demonstrovalo před arcibiskupským palácem za prosazení náboženských svobod a odluku církve od státu.⁶⁰

20. října 1989 schválilo předsednictvo ÚV KSČ Opatření ke svatořečení Anežky Přemyslovny 12. listopadu v Římě. Vyjádřilo souhlas s účastí většího počtu duchovních a věřících na kanonizaci, jakož i s účastí představitelů státu a doporučilo přijmout opatření, která by ukázala jak pozitivní vztah socialistického státu k samotné kanonizaci, tak i zájem na vytvoření dobrých vztahů mezi státem a věřícími. Předsednictvo se vyslovilo proti tomu, aby akt kanonizace vysílala Československá televize v přímém přenosu.⁶¹ Desítky brigádníků a dobrovolníků začalo organizovat Pout' do Říma pro věřící z Československa. Bylo zapotřebí zajistit průvodce, ubytování, dopravu, valuty a další v té době nezbytné formality. Arcibiskupský palác se stal centrem těchto organizačních příprav. Nakonec byly vypraveny čtyři vlaky a přes sto autobusů poutníků.

Vysílání RaV přineslo **2. listopadu** první velké sdělení, týkající se duchovní přípravy na kanonizaci Anežky České. Připomnělo, že celé oslavy svatořečení se konají ve spolupráci našich krajanů působících v Římě a výborem pro svatořečení, který jmenoval Otec kardinál Tomášek v Praze. Oznamoval se přilet prvního z pracovníků výboru Tomáše Halíka, který byl autorem novény k svatořečení Anežky Přemyslovny, kterou tenkrát otiskly oběžníky všech českých a moravských diecézí jako pracovní text pro devítidenní duchovní přípravu na svatořečení. V následujících dnech od 3. listopadu do 11. listopadu se ujal duchovní přípravy prostřednictvím vysílání. **4. listopadu** již ve vysílání promlouvá Dr. Halík a sděluje možnosti pro ty, kdo se nemůžou zúčastnit pouti do Říma. Zve na mši, která 12. listopadu proběhne symbolicky v Doksanech, kde Anežka Přemyslovna také pobývala. Informuje i o autobusové dopravě, která bude k dispozici.

Následující den při aktuálních zprávách ze světa a z Československa se sděluje zpráva na základě informací z italské tiskové kanceláře, že v Praze Na Františku se 4. listopadu konala oslava vzhledem k nadcházejícímu svatořečení Anežky. Na této oslavě s náboženským charakterem byli přítomni i vládní představitelé, zpráva uvádí českého ministra kultury Milana Kymličku a pražského tajemníka KSČ Miroslava Štěpána i Dr. Vladimíra Janků, ředitele Státního úřadu pro církevní záležitosti. Zpráva

⁶⁰ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 30

⁶¹ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 92

ANSY končí informacemi o účasti 8.000 věřících z Československa. Zmiňuje, že bude přítomna i vládní delegace vedená českým ministrem kultury Kymličkou, jež se podle ČTK má zdržet v Římě a jednat o obsazení zbývajících biskupských stolců v ČSSR.

6. listopadu při aktuálních zprávách z Vatikánu se dozvídáme, že biskupové ze západního Německa, kteří pojedou na jednání se Sv. otcem v následujícím týdnu, se již v neděli zúčastní svatořečení, aby vyjádřili svou solidaritu s věřícími a církví v Československu.

7. listopadu přijde na řadu praktické oznámení ohledně pouti do Říma. Ve vysílání je přečteno sdělení Ústřední celní zprávy, kde se sdělují informace k cestě, ale současně se i připomíná, že pouť do Říma není turistickým zájezdem, a nabádá účastníky ke slušnému chování. K tomu a k respektu vůči průvodcům jsou účastníci vyzýváni i ve vysílání následující den. V aktuálních zprávách z Československa je oznámeno, že Československá státní televize bude vysílat svatořečení v přímém přenosu.

11. listopadu, den před svatořečením, je v éteru shrnuta nověna k svatořečení Anežky České a program devítidenní duchovní obnovy. Dále jsou předloženy určité body, které je třeba plnit a následovat při duchovní obnově a rozjímání.

12. listopadu snahy a přípravy vyvrcholily v Římě a za účasti představitelů katolické církve československého státu a několika tisíc českých a slovenských poutníků z domova i exilu je kanonizována Anežka Přemyslovna. V den svatořečení byl pozván výbor pro přípravu svatořečení do Vatikánského rozhlasu na mši, která se vysílala v českém jazyce a již sloužil Josef Koláček.⁶²

Exilový literární historik Antonín Měšťan přednesl v dalším nezávislém rozhlasovém médiu, ve Svobodné Evropě, komentář na téma politické pasivity československého obyvatelstva, které se v posledních týdnech stalo žhavě aktuálním. Hlavní byla promluva o politické apatii, která je způsobem sebeobrany, která signalizuje vládním silám, že společnost je vůči nim v opozici a ustoupila jen dočasně před hrubým násilím. Situace kolektivního traumatu, která se vyznačuje rovnováhou strachu, není trvalá, naopak je to přechodný relativně krátkodobý jev, který předjímá významné společenské změny.⁶³

Ve vysílání Rav **12. listopadu** se v tento slavnostní den dozvídáme o atmosféře v Římě a průběhu samotného očekávaného svatořečení – „*kolem basiliky svatého Petra je slyšet více českých hovorů než italských*“.

⁶² VAŠKO 2001

⁶³ ⁶³ SUK/ CUHRA/ KOUDELKA 1999, 97

„A pak už vstupuje do chrámové lodi kaple Michelangelovy Piety liturgický průvod koncelebrantů se Svatým otcem. Prvním koncelebrantem byl náš otec kardinál Tomášek, kterého všichni vítali potleskem, když sestupoval od oltáře ke svému křeslu před konfesí hlavním oltářem, kde bylo umístěno všech dvanáct koncelebrantů. Přesně v 10 hodin nadešla ona dlouho očekávaná chvíle, kdy Svatý otec pronesl kanonizační formulí, a to česky!“

„Na dnešní kanonizaci bylo Československo zastoupeno vládní delegací, kterou vedl český ministr kultury Ing. Milan Kyslička, CSc., dále Dr. Vladimír Janků, František Jelínek a Dr. Máčovský, státní a zemští vedoucí úřadu pro církevní záležitosti.“ Mše svatá končila ve tři čtvrtě na dvanáct. Svatý otec poté ještě promluvil k československým poutníkům.

14. listopadu je hlavním tématem ve vysílání stále událost svatořečení a reflexe tohoto významného dne, připomíná se i význam dlouhodobé snahy o svatořečení. „Svatá Anežka nespojuje jen krajany v naší době. Jejím svatořečením se vyplnila touha dlouhé řady generací, které se na tuto oslavu těšily, aniž se jí mohly dožít. Mezi biskupy chci vzpomenout alespoň na zesnulého kardinála Berana, který životopisnému bádání o sv. Anežce věnoval několik let svého života.“ A dále Dr. Halík připomíná pokračování Desetiletí duchovní obnovy.

24. listopadu Dr. Halík znovu ještě promlouvá k svatořečení Anežky a zdůrazňuje symboliku tohoto aktu na pozadí politických událostí.

25. listopadu P. Kučera odvysílal z Nepomucena dojmy bohoslovců ze svatořečení Anežky v uplynulých dnech.

3.4. Listopad – Sametová revoluce

K pádu totalitního režimu, který byl v naší zemi nastolen od Vítězného února roku 1948, byla dlouhá cesta a odehrála se dlouhá řada událostí, které byly spouštěčem této převratné kapitoly v dějinách naší země, za kterou stála snaha a iniciativa řady obdivuhodných osobností i z církevních řad. Informace o aktuálním dění měla redakce vždy zpracované pro vysílání následující den po uskutečnění konkrétní události. Rádio Vatikán vždy reagovalo pohotově a k věci v průběhu celého listopadu a bojovalo skrze své rozhlasové možnosti za demokracii a svobodu církve. V publikovaných vysíláních se nebálo reprodukovat a šířit různá prohlášení a protesty, které v listopadových dnech přicházely s atmosférou revoluce. Aktuální zprávy o vlně revolucí v Československu přinášel i katolický deník L'Osservatore Romano, kde jim vždy patřila první strana vydání. Hlas církve byl čím dál hlasitější a při revolučních událostech reagovala též na dění. Jednou z výrazných osobností, která skrze vysílání promlouvala k občanům o

aktuálním dění a proti režimu, byl kardinál František Tomášek, který byl známý jako vytrvalý bojovník za demokracii a svobodu církve, vyžadující dialog mezi vládou a církví.

V první polovině měsíce byl téměř veškerý vysílací čas poskytnut svatořečení Anežky.

17. listopadu předčítá Mons. Vrána text biskupa Karla Otčenáška, ve kterém se nachází symbolika a proroctví nadcházející revoluce v souvislosti se svatořečením Anežky. „*Jednou z takových hvězdných chvil je kanonizace Anežky Přemyslovny. Kéž je symbolem a reálně napomůže k úspěšné všestranné přestavbě v zemi v srdci Evropy!*“ – Hovoří o kněžně Libuši a knížeti Přemyslovi a prosí o lepší budoucnost naší země a celé Evropy. „*Kéž už tyto měsíce a roky přispějí mocně s Boží pomocí k duchovní obnově a obecnému rozkvětu nejen našeho národa, nýbrž i celé Evropy.*“

V den vypuknutí revoluce v Československu při povolené studentské manifestaci uspořádané k 50. výročí smrti oběti nacistické perzekuce studenta Jana Opletala, má P. Špidlík připravenou promluvu na téma Ekologické problémy světa, která je jeho reakcí na probíhající spontánní demonstrace v severočeských městech Teplice, Litvínov, Most a Děčín ve dnech 11.–17. listopadu, na nichž místní občané protestovali proti katastrofálnímu stavu životního prostředí hlavně v tomto regionu.⁶⁴

Následující den během zpravodajství hned přichází obsáhlá zpráva, jež konkrétně popisuje včerejší dění v Československu, kde se nebojí informovat ani o brutálním zásahu STB proti demonstrujícím studentům, které vyvolalo bouři nesouhlasu po celé republice. „Fotograf amerického listu z Atlanty Michael Schwarz viděl mnoho lidí s tváří zalitou krví po brutálním zásahu policie obušky proti pochodujícím studentům. Podle jiných svědectví nejméně sto lidí bylo zatčeno a třináct těžce zraněných bylo odvezeno záchrankami do pražských nemocnic.“ Redaktor udává předpokládané počty zúčastněných podle zpráv různých světových agentur se srovnáním československého zdroje, konkrétně Českého rozhlasu. „*Počáteční nástup 5000 zúčastněných, podle jiných svědectví 10000 vzrostl na 50000, jak udává Reuter, Československý rozhlas přiznává 15000.*“

Nechybí ani interpretace skandovaných výroků. Václav Havel! Svobodné volby! Demokracii! Nechceme Štěpána a heslo žádající odstoupení Miloše Jakeše: Dialog, dialog! Nechceme komunistickou stranu! Čtyřicet let stačí! Poté se znovu odkazuje na Reuter a citují se slova studenta Karlovy univerzity Martina Klímy a z tohoto zdroje se

⁶⁴ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 97

v tomto zpravodajství cituje i informace o vyjádření mluvčí SSM, který vybízel tisíce manifestujících ke konstruktivní spolupráci a byl davem vypískán, když prohlásil, že lid musí napravit chyby minulosti. Hněv v Československu byl vyburcován poté co přišlo tvrzení, že při demonstracích byl zabit student Šmíd.⁶⁵

K datu **19. listopadu** je v archivu vysílání ručně napsaná zpráva, která zazněla ve vysílání a vyvrací desinformaci, která v návalu emocí revolučních dní prošla Československem a vyvolala ještě větší touhu po spravedlnosti.

„Pražský rozhlas dnes ráno demonstroval zprávu, že byl univerzitní student Martin Šmíd zabit při zákroku bezpečnostních oddílů proti páteční manifestaci v Praze. Citoval prohlášení ministryně osvěty, jež tvrdí, že student matematické a fyzikální fakulty pražské univerzity Šmíd je živý a žádný jiný student téhož jména se manifestace nezúčastnil.“

V tento den o událostech v Československu informuje i další zdroj L'osservatore Romano. Ten nese v tento den titulku: Padesát tisíc osob v pražských ulicích. Sděluje o násilných střetech demonstrantů s policií a o zatčení Alexandra Dubčeka.⁶⁶

V tento den vzniklo v pražském činoherním klubu fórum v čele s Václavem, Havlem. Toto sdružení sjednotilo malé nezávislé opoziční skupiny i církve a bylo iniciátorem dalšího dění ve formulování demokracie.⁶⁷

20. listopadu v éteru zazní Protestní dopis litoměřických bohoslovců předsedovi vlády Ladislavu Adamcovi, kde vyjadřují svůj nesouhlas s nepřiměřeným zákrokem bezpečnostních orgánů vůči demonstrujícím studentům a tímto vyjádřením se připojují k požadavkům pražských studentů. Požadují, aby byla vytvořena vládní koalice, která celý případ vyšetří. Protest zaměřují i na jejich vyučující.

„Jako konkrétní formu tohoto protestu odmítáme poslouchat přednášky tzv. společenských věd, které přednášejí na naší fakultě zastánci ideologie, v jejímž jménu došlo k tomuto hrubému násilí. Vede nás k tomu v první řadě naše lidská a křesťanská odpovědnost za to, co se kolem nás děje, zavazující nás ve svědomí a dále i to, že se stále cítíme být studenty Karlovy univerzity, i když je nám to historické právo upíráno. Tento protest provázíme modlitbami za smíření, pokoj a spravedlnost.“

Tento protest byl pod záštitou kardinála Františka Tomáška, jehož osobní prohlášení všemu lidu Československa bude hlavním programem vysílání následující den **21. listopadu**. Kardinál František Tomášek podpořil ve svém prohlášení Všem lidu

⁶⁵ SUK 2009, 483

⁶⁶ L'Osservatore Romano, 19. 11. 1989.

⁶⁷ BUREŠ 2011, 126

Československa probouzející se demokratické hnutí.⁶⁸ Ke spoluobčanům se obrací hned, několik hodin po návratu z Říma.

„Ani mně nemůže být cizí osud mého národa a všech obyvatel našeho státu. Nesmím mlčet ve chvíli, kdy jste se sjednotili k mohutnému protestu proti bezpráví páchanému na vás po čtyři desetiletí. Není možné mít důvěru v takové vedení státu, které není ochotno mluvit pravdu a zemi s tisíciletou státní tradicí upírá práva a svobody, považované za normální i ve zcela mladých státech světa. Naši společenskou situaci chci osvětlit zkušeností katolické církve u nás. Dále mluví o ignorování vlády církve, které se podle něj poprvé v náznačce prolomilo při pouti na Velehrad v roce 1985.“

Zmiňuje, že na loňské nabídky dialogu reagoval prezident teprve před půl rokem, ale ve skutečnosti došlo jen k bezvýznamným gestům. Vyjadřuje se jasně. *„Církev zůstává dále v područí státní moci podle vnucené státní úpravy z doby stalinismu.“* Promlouvá o nedůvěře k vládě založené na předchozích osobních zkušenostech. Nezapomíná ani zmínit zoufalou situaci v dalších oblastech společenského života – ve vědě, kultuře, informacích, v sociálním, občanském a politickém dění. Vyzývá k jednání a zdůrazňuje, že není třeba čekat a bojovat za pozitivní budoucnost naší země s demokratickou vládou. Zdůrazňuje sounáležitost se všemi, kdo volají po spravedlnosti *„Jsme s vámi, přátelé, kteří voláte po spravedlnosti pro všechny.“* Svou promluvu zakončuje *„Právo na víru se nedá odloučit od ostatních demokratických práv. Svoboda je nedělitelná.“* Ve stejný den v Československu generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš reagoval na aktuální volání po změně politické moci a v televizním vystoupení prohlásil, že KSČ neustoupí od socialistické cesty rozvoje a od programu celospolečenské přestavby. Vyzval k obnovení pořádku a dodržování platné ústavy a zákonů.⁶⁹

23. listopadu je ve vysílání zveřejněno další prohlášení, a to prohlášení všech věřících studentů, skrze které též bojují za svobodu a demokracii ve vrcholících revolučních dnech.

24. listopadu se všem posluchačům vyjadřuje kardinál Tomášek k protestu vůči zkreslenému způsobu, jakým sdělovací prostředky reflektují jeho rozhovor s panem Miroslavem Štěpánem. Vzkazuje všemu lidu Československa, že katolická církev stojí v nynějším zápasu zcela na straně národa a vyjadřuje svou plnou důvěru vůči Občanskému fóru jako nynějšímu mluvčímu národa.

V programu vysílání byly i další dny zasvěceny revoluci a proměnám ve společnosti.

26. listopadu je vysílána promluva na téma církev a společnost u nás dnes, která posluchačům přináší naději na blízké lepší dny.

⁶⁸ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 100

⁶⁹ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 100

29. listopadu mají posluchači úžasnou možnost vyslechnout si interview s kardinálem Tomáškem o aktuálním dění. Redaktor se táže na pocity z událostí posledních dnů. Kardinál Tomášek odpovídá s jistotou o smrti komunistického režimu a o jeho nulových předpokladech do budoucna. Mluví o omezení církve, díky kterému katolická církev v Československu nemohla být strůjcem revoluce, jako tomu bylo v Polsku. Mluví o plánovaném setkání Sv. otce s Gorbačovem, které se uskuteční 1. prosince. Respondent kardinál Tomášek od tohoto setkání čeká více náboženské i osobní svobody a věří, že přijde velmi brzy.

30. listopadu redakce informuje o setkání kardinála Tomáška s ministerským předsedou Ladislavem Adamcem, které se po dlouhých snahách a touze po dialogu kardinála Tomáška uskutečnilo předešlého dne. Ve tomto vysílání je též publikováno interview, které kardinál Tomášek poskytl italskému katolickému listu L'Avvenire. Hlavním tématem předneseného rozhovoru je opět aktuální politická situace ve vlasti.

3.5. Prosinec – Obrat k demokracii

Období mezi listopadem a prosincem je považováno jako milník v naší novodobé historii. V prosinci se budovala nová podoba naší budoucí vlády. Dochází k vyvrcholení dosavadních snah a postupné realizaci nových podmínek ze strany občanů i církve. Československo se stává součástí kolapsu režimu ve východním bloku, který koncem osmdesátých let přichází a který v první zastihl Polsko a Maďarsko.

První den v měsíci závěru roku se uskutečnilo setkání, v kterém vyvrcholila spousta let křehkých diplomatických. Sám papež Jan Pavel II. toto setkání označil za historickou událost. První prosince papež přijímá oficiální audienci generálního tajemníka Sovětského svazu Gorbačovu. Předmětem jednání byli diplomatické styky a náboženské uvolnění ve východním bloku.⁷⁰ Ve zpravodajství české redakce je tato zpráva oznámena a odkazuje na slovenské vysílání, které bude ve svém programu informovat posluchače podrobněji.

1. prosince promlouvá Mons. Škvarda. Při této promluvě vzpomíná na slova, která mu před pár dny při audienci sdělil Sv. otec a jež v těchto dnech nabyla svého významu. „*To,*

⁷⁰ Nový život 40, 1989, č. 12, s. 212.

že k Anežčinu svatořečení došlo až v tomto století, není jistě náhodné. Svatá Anežka má zřejmě dary, které Boží prozřetelnost určila právě vaší generaci. Musíme za tyto dary nést zodpovědnost. Minulá desetiletí byla postavena na lži a násilí.“ Mons. Škvarda doufá, že tentokrát budeme mít šťastnější ruku. Ptá se, zda budeme umět postavit svou budoucnost na úctě k člověku a jeho právům. „*Dnes si už nemůžeme dovolit postavit svět na písku bezduchých ideologií.“* Ptá se, zda máme odvahu si vzít zodpovědnost za Anežčiny dary a podělit se o ně s druhými. Promluvu ukončuje sdělením, že Svatá Anežka, ukazuje v těchto historických dnech moc své přímluvy.

V Čechách se prvního prosince jedná o rekonstrukci vlády, členy jednání jsou delegace OF vedená Václavem Havlem a předseda vlády František Pitra. OF vyjmenovalo pět dosavadních ministrů, kteří mají opustit své resorty. OF souhlasilo s tím, aby rekonstruovanou vládu nadále vedl její dosavadní předseda.⁷¹

3. prosince se veřejnosti představila rekonstruovaná federální vláda. Ve složení 15 komunistů, 1 socialista, 1 lidovec a 3 nestranici vyvolala mezi občany vlnu nesouhlasu.⁷²

4. prosince byl na schůzce zástupců členských států Varšavské smlouvy ve společném stanovisku vniknutí vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968 označen za protiprávní a chybný.⁷³

5. prosince ve vysílání zpravodajství z Československa bylo oznámeno, že podle došlých zpráv jedenáct z osmnácti členů vlády podalo demisi. Předseda rady ministrů české federální vlády oznámil, že dnes ohlásí složení nové vlády, která má lépe odpovídat požadavkům obyvatel. Při včerejší demonstraci v Praze bylo nejčastěji skandováno heslo „příliš mnoho komunistů ve vládě“. Demonstranti žádali odstoupení prezidenta Husáka, propuštění všech politických vězňů a svobodné volby do příštího července. V případě nesplnění těchto požadavků má být vyhlášena generální stávka. Ohlášenou příjemnou zprávou byla skutečnost, že od 4. prosince mohou občané Československa navštívit Rakousko jen s pasem bez zvláštního povolení.

Ohlášená skladba vlády byla – 2 socialisté, 2 lidovci a 5 nestraníků.⁷⁴

Při dalším zpravodajském vysílání **6. prosince** zaznělo, že v dohledné době bude pokračovat jednání mezi vládou a Sv. stolcem. Tisková kancelář ČTK oznámila, že nová

⁷¹ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 104

⁷² SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 104

⁷³ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 104

⁷⁴ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 105

jednání povedou ke jmenování biskupů do 7 doposud neobsazených diecézí. Biskupem by se mohl třeba stát Karel Otčenášek jmenovaný Sv. stolcem, jemuž však vláda nikdy neudělila souhlas k výkonu tohoto úřadu. Podle další zprávy, kterou mělo RaV k dispozici, má Ladislav Adamec oznámit v pátek nové složení vlády, schválené Občanským forem.

10. prosince sám prezident Gustav Husák abdikoval a jmenoval novou federální vládu. V tento den byla vyhlášena i kandidatura Václava Havla.⁷⁵

Ve vysílání RaV zazněl tento den příspěvek Člověk míní, Pán Bůh mění, který hovořil i o vlivu církve při tvoření nové antitotalitní společnosti a o reakci teologů na změny

11. prosince přímý zdroj RaV poskytl zprávu do vysílání, že dopoledne v tento den se konalo na Kavčích horách ustanovující zasedání Ústřední programové rady pro televizi i rozhlas na federální úrovni. Vedle zástupců politických stran byly zastoupeny i církve. Za katolickou byl vyslán Dr. Antonín Liška se třemi spolupracovníky.

12. prosince bylo ohlášeno, že o Vánocích bude televize poprvé vysílat přímým přenosem půlnoční mši.

14. prosince podle došlých zpráv, které mělo RaV k dispozici, ministr národní obrany navrhne, aby byla stržena železná opona i na hranicích s NDR.

24. prosince zazněla štědrovečerní modlitba, která se vztahovala k událostem a jedním z jejích bodů byla modlitba za to, že kněží mohou opět žít ve své zemi.

Bylo vysíláno i Vánoční poselství Jana Pavla II., kde mluví také o tom, že utlačované národy opět získaly svou svobodu práva pomocí dialogu

29. prosince po včerejším zvolení Alexandra Dubčeka za předsedu Federálního shromáždění byl Václav Havel jednomyslně zvolen prezidentem republiky ve Vladislavském sále Pražského hradu. Hned poté složil přísahu a krátce promluvil z balkonu Hradu. Poté se odebral do katedrály sv. Víta, kde se konalo za přítomnosti kardinála Tomáška děkovné Te Deum. Televize vysílala volbu v přímém přenosu.

⁷⁵ SUK / CUHRA / KOUDELKA 1999, 107

Závěr

Tato bakalářská práce měla za cíl nastínit průběh roku 1989 v Československu skrze pravidelné relace české sekce rádia Vatikán. Snažila jsem se v rámci možností rozsahu práce přiblížit atmosféru tohoto velkolepého roku pro křesťany i nevěřící. Při obsahovém rozboru příspěvků jsem vybrala tři události, které jsem skrze vysílání popsala podrobněji. Už v lednu bylo možné pocítit, že tento rok bude jiný a v rámci Palachova týdne byla cítit touha po velké změně, proto jsem popsala komentáře v Rav k této události. Po alespoň základním přehledu dění během průběhu roku jsem se zaměřila na listopad, ve kterém došlo k vyvrcholení těchto událostí. Poté jsem navázala prosincem, aby pohled na celý rok byl ucelený. Proces přechodu k demokracii byl při pozorování různých příspěvků vysílání zcela znatelný. Ve sledovaném roce jsem chtěla připomenout i Svatořečení Anežky, které bylo na pozadí událostí symbolické a mohlo pro spoustu nejenom věřících občanů symbolizovat naději, jelikož tato světička si musela dlouhá staletí po mnoha pokusech o kanonizaci na svůj velký den také počkat, ale na konci všech těchto snah bylo světlo a velký den svatořečení.

Rádio Vatikán si v Československu i přes strastiplnou cestu rušení a perzekuce církve v jeho začátcích našlo cestu ke svým posluchačům. Česká sekce rádia Vatikán neúnavně předávala ve svých zpravodajství informace o dění v Československu, i díky této informovanosti věřím, že lidé nezačali být apatičtí díky zkresleným informacím, které se k nim dostávali skrze oficiální média v Československu. Necenzurované informace a duchovní útěcha, které rádio na svých vlnách přinášelo bylo určitým podnětem k tomu neztrácet vůli a nepodvolit se režimu. Nejenom rádio Vatikán má zajímavý svůj příběh ale i jednotlivci v jeho redakci české sekce mají své osudy a ty tvoří sílu a ducha celého rádia. Kdybychom se zaměřili na osobnosti, které prošli českou redakcí, možná najdeme odpovědi na to, proč bylo rádio tak silným protivníkem totalitního režimu. Jelikož víra a osobní síla redaktorů musela být cítit přes vlny vysílání až do Československa, stejně tak jako hněv, když je režim násilně oddělil od svých blízkých a domova a díky rádiu Vatikán mohli alespoň do naší země promlouvat třeba i skrze své příspěvky. V dnešní moderním světě v naší zemi, kde je oficiálním režimem demokracie každý jednotlivec může svobodně vyjádřit svůj osobní názor na celý svět skrze sociální média. Ne vždy v minulosti tomu bylo tak, aby mohli redaktori předat své myšlenky stálo za tím spousta vytrvalé práce. V době neomezených možností svobodného čerpání informací si mnoho mladých lidí nedokáže uvědomit jakou odvahu prokázali i posluchači po dobu cca

čtyřiceti let, kteří si ve svých domovech s pravidelností, lační po pravdivých informacích a duchovním povzbuzení naladili neschvalované vysílání z Říma. Mimo denní zpravodajství RaV v tomto roce vysílalo spoustu příspěvků s duchovní tematikou. Posluchači těchto vysílání uměli číst v symbolech a náznacích stejně jako třeba za 2.sv., když nějaké téma skrývalo další významy vázané k danému období. Což mi v dnešní záplavě informací a době jejich neomezené dostupnosti přijde zajímavé, jelikož v dnešní přeinformovanosti také neumíme všichni číst a obecně máme problém si hledat ty správné zprávy. Síla médií může mít pozitivní stránku, jako tomu je ve v případě rádia Vatikán, ale stejně tak jako dokáže ovlivnit v dobrém úmyslu, může se skrze ně šířit i negativní poslání. Jako v dnešní době mají sociální sítě velkou moc a dokážou ovlivnit masy lidí, ve sledované době to dokázala jiná média a tuto skutečnost si komunisté dobře uvědomovali, proto je cenzurovali a svá oficiálně schválená média využívali k šíření své ideologie. Mezi námi je spousta lidí, kteří si rok 1989 pamatují a já si při psaní bakalářské práce mohla tento rok alespoň zpovzdálí prožít s nimi. Začínám si čím dál víc uvědomovat, jak dlouhá byla cesta k demokracii v Čechách a svobodnému vyznávání víry po čtyřiceti letech útrap. Skrze své postřehy během psaní musím vyvodit, že zveřejnění archivu českého vysílání během let totality může dále prohlubovat vědomí o působení komunistického režimu v naší zemi. Když jsem se ponořila do příspěvků archivu tak mě napadá jedna věc, a to že tyto příspěvky mohou být vyslyšeny i v dnešní době jako varování před ztrátou osobní svobody. Věřím, že i dnes různé národní sekce vatikánského rozhlasu, plní stejný účel a vysílají slova útěchy pro lidi žijící v zemích, kde je sužuje nejenom politická situace, či totalitní režim ale i přírodní katastrofy, hladomor, chudoba a jiné těžké životní situace. V současné době se v Čechách vysílání Vatikánského rozhlasu objevuje každý den, a to prostřednictvím rádia Proglas, na jehož vlnách nyní rádio Vatikán vysílá do Čech v čele s šéfredaktorem Milan Gaslerem. Zajišťuje hlavně zpravodajství s křesťanskou tematikou. Snaží se i přiblížit mladým posluchačům a můžeme Vatikánský rozhlas najít i na Youtube. Toto stvrzuje i vyjádření mons. Becciu „*Vatikánskému rozhlasu se nabízejí nové naděje a nové úkoly, avšak specifický cíl zůstává stejný, totiž šíření křesťanského poselství rozhlasovým vysíláním.*“

Seznam použitých zkratek

RaV Radio Vaticana

Seznam literatury

- ARAV rok—ARaV: Vzpomínka na začátky Vatikánského rozhlasu. Strojopis
- ARAV/FEŘT/KOLÁČEK—ARAV / V. FEŘT / F. KOLÁČEK: Z historie českého vysílání Vatikánského rozhlasu. Strojopis
- BEA 1989—F. BEA: Qui Radio Vaticana. Mezzo secolo della Radio del Papa. Citta del Vaticano 1989
- BEA/DE CAROLIS—F. BEA / A. DE CAROLIS: Ottantanni della Radio del Papa (1931–2011). Vatican 2011
- BERÁNEK/KOLÁŘ—J. BERÁNEK / P. KOLÁŘ: *Hovory s Petrem Kolářem*. Brno 2001
- BUREŠ, 2011—Jan. *Československý parlament v roce 1989: Parlament v čase změny. Případová studie z vývoje českého a československého parlamentarismu*. Praha: Akropolis, 2011
- CUHRA 2011 — Jaroslav CUHRA. *Československo-vatikánská jednání 1968–1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001
- HALAS 2013—F. HALAS: Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežství: diplomacie Svatého stolce: České země a Vatikán. Brno 2013
- KAPLAN/TOMÁŠEK 1994—K. KAPLAN / D. TOMÁŠEK: O cenzuře v Československu v letech 1945–1956. Praha 1994
- NĚMEC 1987—Jaroslav. NĚMEC: *Anežka Česká: úcta a proces svatořečení*. Vídeň 1987
- Podrobně k počátkům Vatikánského rozhlasu. *Katolický týdeník: Perspektivy* 3. 2018, (3).
- L'Osservatore Romano, 19. 11. 1989.
- ROHLÍKOVÁ 1992—S. ROHLÍKOVÁ: *Strana, stát, masmédiá. Manipulátoři*. Praha 1992
- SAVAROVÁ 2010—A. SAVAROVÁ: *Rušení zahraničního rozhlasového vysílání pro Československo (v letech 1952–1988) (diplomová práce na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze)*. Praha 2010.

- SEIDL 2010—L. SEIDL: Současné vysílání Českého rozhlasu – 20 let po pádu komunismu (bakalářská práce na Fakultě sociálních věd Univerzity v Praze). Praha 2010
- SUK/CUHRA/KOUDELKA 1999—J. SUK / J. CUHRA / F. KOUDELKA: Československá cesta k demokracii: chronologie událostí 1985–1989. Praha 1999
- SUK/CUHRA/KOUDELKA 1999—J. SUK / J. CUHRA / F. KOUDELKA: Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985–1990. Praha 1999
- ŠKVARDA 2002—J. ŠKVARDA: Svedl jsi mě, Hospodine. Jaroslav Škvarda v rozhovoru s Bohumilem Svobodou. Kostelní Vydří 2002
- TOMEK 2002—P. TOMEK: Rušení zahraničního rozhlasového vysílání pro Československo. Securitas Imperii. Sborník k problematice zahraničních vztahů čs. komunistického režimu. Praha 2002. Dostupné také z: http://www.radiojamming.puslapi.ai.lt/article_cz.htm
- TOMEK 2006—P. TOMEK: Československé bezpečnostní složky proti Radiu Svobodná Evropa. Objekt Alfa. Praha 2006
- VAŠKO 2001—V. VAŠKO: Ne vším jsem byl rád: vlastní životopis. Kostelní Vydří 2001
- VODIČKOVÁ 2014—S. VODIČKOVÁ: Slyšte to, všichni lidé, všichni obyvatelé světa, naslouchejte. In: Paměť a dějiny, 2014, 45–57
- VODIČKOVÁ 2016—S. VODIČKOVÁ: Vatikánský rozhlas 1. ohlasy perzekuce katolické církve v Československu 1950–1958. Praha 2016